

BAN CHẤP HÀNH ĐẢNG BỘ XÃ TIÊN NỘI

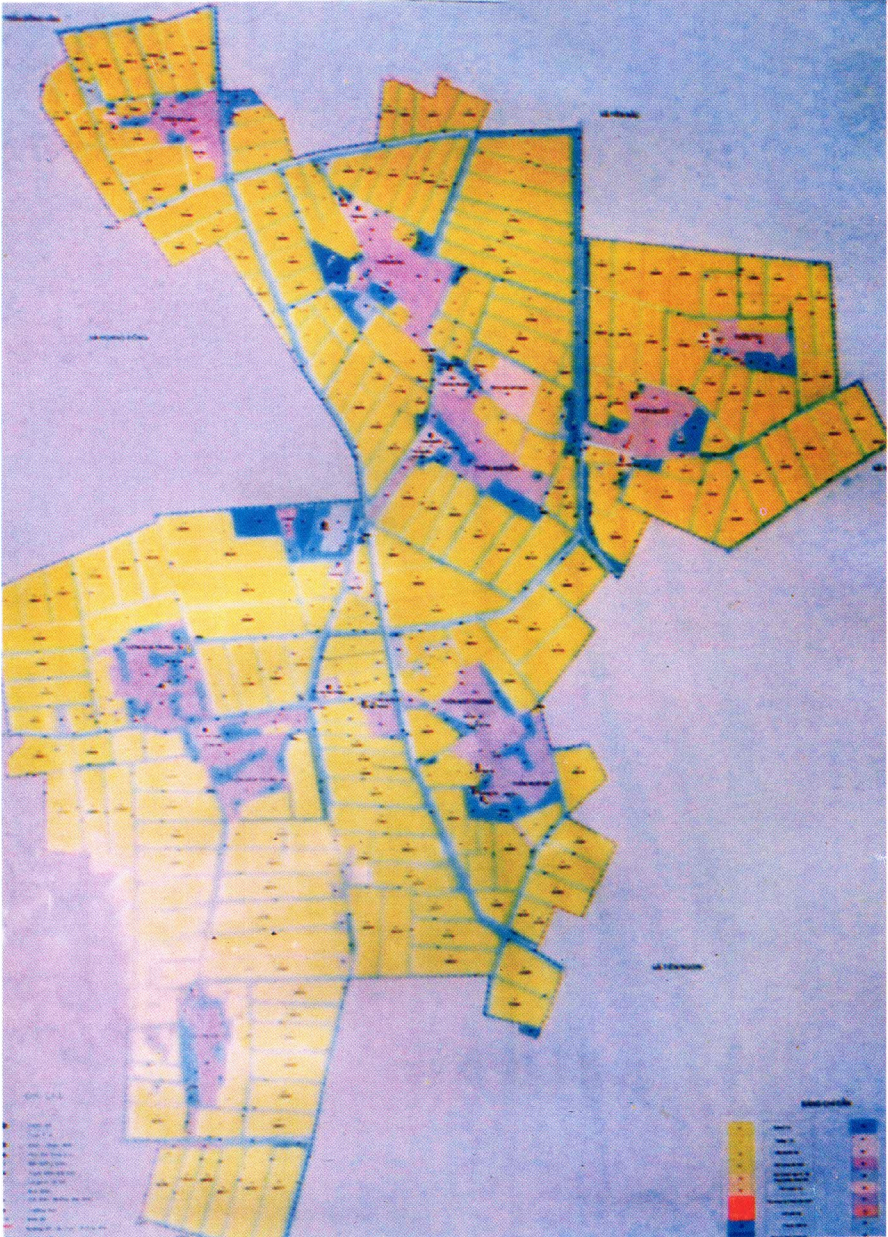

LỊCH SỬ
ĐẢNG BỘ XÃ TIÊN NỘI
(1930 - 2005)

THÁNG 9 NĂM 2008

BẢN ĐỒ HÀNH CHÍNH - KINH TẾ
XÃ TIÊN NỘI
HUYỆN DUY TIÊN - TỈNH HÀ NAM

Lời giới thiệu

Tiên Nội là xã nằm ở phía tây của huyện Duy Tiên, là một địa phương có lịch sử lâu đời, giàu truyền thống yêu nước và cách mạng.

Trải qua hàng ngàn năm chiến đấu chống xâm lược và lao động xây dựng quê hương, nhân dân Tiên Nội đã viết nên những trang sử truyền thống vẻ vang, tô thắm thêm lịch sử anh hùng của Đảng bộ và nhân dân Duy Tiên.

Trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc khởi ách thống trị của đế quốc phong kiến, Tiên Nội là nơi sớm đón nhận ánh sáng của Đảng, là nơi hình thành tổ chức của Việt Minh, phong trào cách mạng, cơ sở quần chúng liên tục, bền bỉ. Nhiều đồng chí lãnh đạo đã hoạt động, chiến đấu trên mảnh đất anh hùng của Tiên Nội.

Để ghi lại những trang sử vẻ vang của quê hương, đồng thời giáo dục truyền thống yêu nước và cách mạng cho cán bộ, đảng viên, nhân dân trong xã, đồng viên mọi người phát huy truyền thống anh hùng trong kháng chiến, đoàn kết một lòng xây dựng quê hương ngày càng giàu đẹp.

Thực hiện Công văn số 87 ngày 29 tháng 5 năm 1999 của Tỉnh uỷ Hà Nam và Nghị quyết Đại hội Đảng bộ huyện Duy Tiên lần thứ XXI về việc tổ chức biên soạn lịch sử Đảng bộ xã, thị trấn. Ban Thường vụ Đảng uỷ xã Tiên Nội đã tiến hành chỉ đạo cho biên soạn cuốn “Lịch sử Đảng bộ xã Tiên Nội 1930 – 2005”. Nhằm giới thiệu với bạn đọc và đồng đảo cán bộ, đảng viên, nhân dân trong xã những thời kỳ chiến đấu và xây dựng, bảo vệ xã Tiên Nội vô cùng ác liệt, gian

khổ nhưng thắng lợi thật vẻ vang. Cuốn sách được biên soạn theo 3 giai đoạn của cách mạng:

- Giai đoạn đấu tranh cách mạng từ 1930 – 1954: Chống thực dân Pháp xâm lược, giải phóng quê hương;

- Giai đoạn đấu tranh cách mạng từ 1954 – 1975: Thực hiện xây dựng cách mạng ở miền Bắc, góp phần giải phóng miền Nam thống nhất nước nhà;

- Giai đoạn Đảng lãnh đạo toàn dân xây dựng cơ sở vật chất cho CNXH và 20 năm thực hiện đường lối đổi mới của Đảng (1975 – 2005).

Qua một thời gian tiến hành sưu tầm, biên tập, thực hiện hội thảo, đến nay “Lịch sử Đảng bộ xã Tiên Nội” đã hoàn thành. Nhân dịp kỷ niệm 63 năm cách mạng tháng 8 là quốc khánh 2/9 Ban Chấp hành Đảng bộ xã Tiên Nội chỉ đạo cho xuất bản ra mắt bạn đọc.

Mặc dù đã cố gắng bám sát yêu cầu của cuốn sách, nhưng do việc sưu tầm tài liệu gặp khó khăn, nhất là tài liệu thành văn của các giai đoạn trước hầu như không có, vả lại trình độ người viết có hạn, nên không tránh khỏi những thiếu sót.

Chúng tôi chân thành mong muốn nhận được nhiều ý kiến đóng góp, bổ sung của toàn thể nhân dân, các đồng chí cán bộ, đảng viên ở địa phương và bạn đọc.

Ban Chấp hành Đảng bộ xã Tiên Nội chân thành cảm ơn các đồng chí lão thành cách mạng, cán bộ và nhân dân đã nhiệt tình đóng góp tư liệu, những ý kiến quý báu cho chúng tôi. Cũng nhân dịp này, xin chân thành cảm ơn sự quan tâm của Huyện uỷ Duy Tiên, Ban Tuyên giáo Huyện uỷ Duy Tiên đã giúp đỡ và động viên chúng tôi hoàn thành cuốn sách này.

BCH ĐẢNG BỘ XÃ TIÊN NỘI

Chương I

TIẾP THU ĐƯỜNG LỐI CÁCH MẠNG CỦA ĐẢNG, KHỞI NGHĨA GIÀNH CHÍNH QUYỀN VÀ THỰC HIỆN CỦNG CỐ CHÍNH QUYỀN CÁCH MẠNG (1930 - 1946)

I - TÌNH HÌNH KINH TẾ - CHÍNH TRỊ - XÃ HỘI

Tiên Nội phía Bắc giáp xã Yên Bắc, phía Nam giáp xã Tiên Tân, phía Đông giáp xã Tiên Ngoại, phía tây giáp xã Hoàng Đông. Với địa thế gần đường quốc lộ 1A và 60A ⁽¹⁾ rất thuận tiện cho việc giao lưu phát triển kinh tế nhưng cũng có ý nghĩa chiến lược quân sự khá quan trọng của huyện Duy Tiên. Địa hình trong xã không bằng phẳng, chủ yếu là đất đồng chiêm trũng, trước kia chưa phát triển thủy lợi hàng năm chỉ cấy được 1 vụ lúa chiêm, năng suất thấp, chỉ đạt 13 tạ/ha, úng lụt liên tiếp xảy ra, đời sống người dân khổ cực. Nếu so với mực nước biển thì nơi cao nhất là thôn Sa Lao cao 1,8m, nơi thấp nhất là thôn Nhất 0,8m.

Xã Tiên Nội được hình thành khá sớm, căn cứ vào Ngọc Phả ⁽²⁾ và truyền thuyết của nhân dân địa phương thì vào thời Thuộc Đường (618 - 906) bà Phạm Thị Hồng đã cùng họ hàng nội ngoại của 7 gia đình (gồm 50 người) đã tiến hành phát quang lau sậy, san lấp ao đầm, sinh lầy, lập ấp sinh sống quần tụ ở nơi đây. Tại cánh đồng xã Yên Bắc, cánh đồng thôn Đoài, thôn Trì (Tiên Nội) đã tìm thấy dấu vết của khu cư trú cổ; ở tại nơi đây đã đào được những hiện vật quý như trống đồng, mộ cổ, nhíp gặt. Hiện tại ở huyện Duy Tiên còn lưu nhiều bản hương ước có giá trị, ghi lại việc tồn tại của

(1) Hiện nay là Quốc lộ 38A;

(2) Ngọc phả đình Ngô Xá do Nguyễn Bính soạn thảo năm 1572;

các làng chạ như các làng: Văn Xá, Nguyễn Xá, Ngô Xá, Lương Xá, Lê Xá...⁽¹⁾ Công lao khai phá đất đai, dựng ấp làng ở Tiên Nội của bà Phạm Thị Hồng đã được ghi lại tại cột trụ trước đình Ngô Xá:

Bà chúa họ Phạm chiêu dân, công vẫn đó;

Dựng ấp từ thời nhà Đường, ân đức vẫn còn nêu.

Từ đầu thế kỷ thứ XIX trở về trước huyện Duy Tiên gồm 6 Tổng, các thôn Hòa Trung, Đồng Kính, Ngô Xá, Nguyễn Xá nằm trong tổng Nguyễn xá. Từ cuối thế kỷ XIX đến trước Cách mạng tháng 8 năm 1945, chính quyền thực dân phong kiến chia nhỏ hơn các đơn vị hành chính. Huyện Duy Tiên được chia thành 9 tổng, Tổng Nguyễn Xá tách thành 2 tổng là Tiên Xá ngoại và Tiên Xá nội. Cách mạng tháng 8 thành công, xã Tiên Nội được thành lập trên cơ sở hợp nhất 4 xã nhỏ là Ngô Xá, Kim Lũ, Hòa Trung và Tiên Xá Lục bao gồm 9 thôn: Ngô Xá, Kim Lũ, Hòa Trung, Trì, Nguyễn, Đoài, Nhất, Salao và Ngô Thượng

Ngoài sản xuất nông nghiệp, nhân dân xã Tiên Nội từ ngày xưa đã có nghề thủ công như đan thúng ở Hòa Trung, may vá quần áo ở Ngô Xá, làm thợ mộc ở Ngô Thượng.

Sau khi thực dân Pháp hoàn thành cuộc xâm lược và bình định nước ta, chúng đã thiết lập ở Hà Nam bộ máy cai trị thực dân nửa phong kiến. Dưới ách cai trị của đế quốc, phong kiến, cuộc sống của nhân dân Tiên Nội ngày càng bần cùng hoá. Chúng đã tiến hành hàng loạt chính sách ngu dân, đầu độc, chia rẽ, mê hoặc để dễ bề cai trị. ở Tiên Nội có nhiều ruộng công, bọn địa chủ cường hào thi nhau chiếm đoạt bằng

(1) Lịch sử Đảng bộ huyện Duy Tiên giai đoạn 1930 – 1954 xuất bản năm 1996 trang 10

mọi thủ đoạn, toàn xã thời gian này có 1900 mẫu bắc bộ canh tác thì 70% ruộng tập trung trong tay địa chủ phong kiến. Ngoài việc chiếm ruộng đất, thuê người làm, chúng còn bóc lột bằng nhiều thứ thuế, riêng thuế thân năm 1938 tăng từ 1 đồng lên 2,5 đồng. Đời sống người dân cùng cực phải đi làm thuê xa phương cầu thực ở Bắc Ninh, Bắc Giang, Thái Nguyên... hoặc đi phu ở đồn điền cao su Nam Kỳ, Cao Môn, Tân Đảo. Các thôn Sa Lao, Nguyễn, Nhất, Trì, Ngô Thượng, Ngô Xá, Hoà Trung nhiều người ra đi không có ngày trở về. Cảnh đói, rét, bệnh tật liên tiếp xảy ra cùng với cảnh mất mùa, lụt lội; 123 người ở Tiên Nội đã bị chết đói năm 1945.

Để tồn tại mình, để chiến thắng thiên tai thường xảy ra hàng năm trên cánh đồng Tiên Nội, nhân dân Tiên Nội đã có truyền thống đoàn kết, giúp đỡ nhau để vượt qua khó khăn. Truyền thống đoàn kết yêu nước, yêu quê hương càng được hun đúc cho mỗi người dân khi có giặc ngoại xâm xâm chiếm quê hương.

Theo Ngọc Phả đình Ngô Xá vào đời vua Trần Nhân Tông (1250) có 2 anh em ông Hà Tuấn và Hà Hồng ở trang Ngô Xá, trong lúc đất nước có giặc ngoại xâm hai ông đã chiêu mộ quân sĩ ở địa phương giúp vua Trần đánh tan 30 vạn quân Nguyên Mông. Khi trở về Ngô Xá hai ông tìm nơi đất tốt xây dựng một toà cung sở để ở đồng thời xin vua Trần miễn tô dịch cho nhân dân địa phương; Vua Trần còn ban cho ông 200 cân vàng, bạc các ông đều đem phát hết cho dân. Đình Ngô Xá hiện nay còn nhiều câu đối ca ngợi lòng quả cảm đánh giặc cũng như công lao của các ông với quê hương.

Không tham quyền, không tham của nổi danh tướng giỏi dưới triều Trần.

Vốn vì nước, vì dân, thể diệt Nguyên sang xâm lược.

Hiếu học cũng là truyền thống quý báu của người dân xã Tiên Nội. Ngày xưa ở Tiên Nội có nhiều người học giỏi đã đỗ đạt cao như: Trương Minh Lương người làng Ngô Thượng đỗ tiến sĩ khoa Canh Thìn Chính Hoà 21 đời Lê Huy Tông (1700) năm 65 tuổi quan Tự Khanh là tác giả văn học còn 6 bài “Toàn việt thi lục”; Nguyễn Nghĩa Thọ (tức Nguyễn Thái Bảo 1480 - 1564) người làng Hoà Trung đỗ Đệ Tam Giáp Đồng Tiến sĩ xuất thân khoa Mậu Thìn niên hiệu Đoan Khánh thứ tư đời Uy Mục làm quan tới chức Tự Khanh

Dưới ách thống trị của thực dân Pháp đã thực hiện chính sách ngu dân, hầu hết người dân ở Tiên Nội không được đi học, đại đa số dân mù chữ. Bình quân cứ 100 người mới có 2 người đi học. Nhiều người ở Tiên Nội đi làm ở các tỉnh xa như Hà Nội, Hải Phòng, Quảng Ninh đã theo học ở nhiều trường và tham gia hoạt động nghiệp đoàn may. Tại các nơi này họ đã được giác ngộ cách mạng, trong thời gian kháng chiến chống Pháp đã trở về Tiên Nội để xây dựng phong trào.

Xã Tiên Nội 90% nhân dân theo đạo Phật, 10% theo đạo Thiên chúa giáo. Đạo Phật có từ thế kỷ XI thời nhà Lý. Cuối thế kỷ XVII đạo thiên chúa mới thâm nhập vào Duy Tiên, đầu tiên vào Yên Mỹ, sau đó lan truyền sang Bút Đông (Tổng Trác Bút) rồi sang thôn Bèo xã Tiên Ngoại và vào sâu trong nội địa huyện ⁽¹⁾. Năm 1865, đạo Thiên chúa mới phát triển về thôn Hoà Trung xã Tiên Nội, lúc đầu có 19 hộ với 91 giáo dân. Hiện nay Hoà Trung đã có nhà thờ họ lẻ gồm 173 gia đình với 780 giáo dân.

(1) Lịch sử Đảng bộ huyện Duy Tiên, giai đoạn 1930 – 1954 xuất bản trang 17

Tuy cuộc sống nghèo khổ và bị bọn thực dân phong kiến thực hiện chính sách ngu dân để nô dịch nền văn hoá ở Tiên Nội, nhưng những nét đẹp văn hoá của nhân dân vẫn được phát triển khá sớm. Đình Ngô Xá xã Tiên Nội được Bộ Văn hoá xếp hạng là một di tích kiến trúc nghệ thuật độc đáo, nó đã phản ánh trí tuệ tuyệt vời và bàn tay khối óc sáng tạo của nhân dân. Đình Ngô Xá thể hiện phong cách nghệ thuật của thời Hậu Lê thế kỷ 18. Rồng và Nghê ở đình được trạm trổ tinh xảo, con rồng được các nghệ nhân thể hiện với tư thế đang bay, đầu ngẩng cao, con Nghê nhìn ngây thơ, ngộ nghĩnh cùng với các làn mây tản, lá hoa bao quanh khiến cho bức trạm không bị đơn điệu, buồn tẻ. Cũng tại nơi đây ngày xưa lễ hội hàng năm của dân làng được tổ chức vào ngày mồng 2 đến mồng 6 tháng giêng và ngày mồng 1 tháng 8 (âm lịch). Nghi thức của ngày hội rước bài vị, hòm sắc thường có cờ lệnh, bát biểu, tàn lọng, kiệu bát cống, kiệu võng. Những người khiêng kiệu nhất thiết phải là người chưa có vợ hoặc chồng. Trong ngày rước này nhân dân ở các nơi đến rất đông.

Được thực dân Pháp bảo hộ, bọn địa chủ cường hào đã dựa vào thân quyền, giáo lý để mê hoặc bóc lột nhân dân. Chúng đặt ra nhiều hủ tục như cúng lễ, bói toán, mua nhiều xã tranh giành địa vị ngôi thứ chốn đình chung. Nhưng nhân dân Tiên Nội lương giáo vẫn một lòng cùng chung sức bảo vệ và xây dựng quê hương. Chiến thắng của hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược giải phóng hoàn toàn miền Nam, thống nhất Tổ quốc có phần đóng góp sức người, sức của không nhỏ của nhân dân xã Tiên Nội.

Xã Tiên Nội có những đổi thay kỳ diệu sau 20 năm thực hiện công cuộc đổi mới của Đảng đã hoàn toàn đổi khác.

Truyền thống hiếu học, truyền thống cần cù sáng tạo trong lao động, truyền thống yêu nước, yêu quê hương, một lòng một dạ theo Đảng được phát huy cao độ. Năng suất lúa của Tiên Nội đã đạt 125 tạ/ha. Chăn nuôi lợn, gà, vịt, ngan đã trở thành một ngành chính không thể thiếu đối với mỗi gia đình, toàn xã đã đạt giá trị chăn nuôi chiếm 39% tổng thu nhập của xã, nhiều nghề phụ khác cũng được duy trì và phát triển. Cuộc sống vật chất và tinh thần của người dân Tiên Nội thực sự đổi mới, trường học, trạm xá, trụ sở làm việc được xây dựng kiên cố, khang trang bề thế. Phong trào thể dục thể thao, phong trào văn nghệ thường xuyên là đơn vị mạnh của huyện Duy Tiên.

Với thành tích nổi bật trong 2 cuộc kháng chiến và xây dựng quê hương, ngày 28 tháng 4 năm 2000 xã Tiên Nội đã được Nhà nước phong tặng là đơn vị anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân. Đây là nguồn động viên lớn nhưng cũng là trách nhiệm vô cùng nặng nề mà Đảng bộ và nhân dân Tiên Nội phải giữ gìn và phát huy cao hơn nữa để tiến tới đạt mục tiêu Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ X đề ra là: Dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

Truyền thống chống xâm lăng của Tiên Nội được phát huy mạnh mẽ nhất từ khi có chi bộ Đảng lãnh đạo. Dưới sự lãnh đạo của Đảng, các chủ trương chính sách của kháng chiến được tuyên truyền rộng rãi trong nhân dân. Thanh niên Tiên Nội tự tìm đến Việt minh để thành lập các tổ chức Cách mạng và đứng lên theo lời hiệu triệu của Cách mạng giành chính quyền về tay nhân dân.

Năm 1925 – 1926, cả nước dấy lên phong trào đòi ân xá cụ Phan Bội Châu và để tang cụ Phan Chu Trinh. Phong

trào cách mạng này đã tác động mạnh mẽ đến những người dân bị áp bức. Cũng trong thời gian này, tại xã liền kề Tiên Nội là Yên Khê Bắc tổ chức Hội Việt Nam cách mạng thanh niên ra đời do đồng chí Nguyễn Hữu Tiến tuyên truyền và phát triển⁽¹⁾. Tháng 9 năm 1930, cũng tại nơi đây diễn ra cuộc họp quan trọng của Đảng bộ Hà Nam. Hội nghị đã chủ trương đẩy mạnh công tác tuyên truyền giáo dục quần chúng chống đế quốc, phong kiến giành độc lập dân tộc, người cây có ruộng, tăng cường phát triển Đảng và tổ chức quần chúng⁽²⁾. Từ tổ chức cách mạng này, việc tuyên truyền đã lan rộng đến các thôn xóm. Lần đầu tiên những người dân ở Tiên Nội được nghe truyền miệng, được đọc truyền đơn tố cáo tội ác của thực dân phong kiến và kêu gọi mọi người đứng dậy đấu tranh với những áp bức bất công. Nhiều người ở Tiên Nội thời gian này còn thuộc những vần thơ tuyên truyền do đồng chí Nguyễn Hữu Tiến viết, kêu gọi toàn dân đoàn kết lại để chống kẻ thù chung:

Nghĩ câu máu chảy ruột mềm,
Thương nòi thương nước, anh em một lòng.
Đình ninh ghi tạc chữ đồng,
Nước non này, nước non chung đó mà.

Từ khi có chỉ đạo đẩy mạnh công tác tuyên truyền của Đảng, phong trào ở nhiều địa phương trong huyện phát triển mạnh. Mở đầu là cuộc mít tinh nhân ngày 01 tháng 5 năm 1930, tại Đền Lảnh (Mộc Nam) cờ đỏ đã treo trên cây đa thôn Yên Lạc và cuộc mít tinh này có đông đảo dân ở nhiều xã trong huyện tham gia. Tính đến năm 1931 trong huyện đã tổ chức 11 cuộc treo cờ búa liềm và trên 20 cuộc mít tinh. Tại chợ

(1) Trước đây gọi là thanh niên cách mạng đồng chí Hội;

(2) Trích lịch sử Đảng bộ huyện Duy Tiên 1930 – 1954, trang 30 xuất bản năm 1996.

Nguyễn của xã Tiên Nội cũng có cuộc mít tinh lớn, giữa chợ đang họp đông người, một loạt pháo nổ, cờ, khẩu hiệu được trưng lên, trên bàn cao cán bộ cách mạng đã ca ngợi tinh thần của cuộc đấu tranh Xô Viết Nghệ Tĩnh và vạch tội ác của thực dân Pháp sát hại nông dân ở Tiên Hải – Thái Bình, đồng thời kêu gọi nhân dân đứng lên chống áp bức bóc lột.

Thực hiện chủ trương của huyện chỉ đạo: Các xã phải nhanh chóng xây dựng các tổ chức quần chúng hợp pháp và không hợp pháp để đấu tranh. Bước đầu các tổ chức quần chúng xuất hiện ở nhiều xã trong huyện. ở Tiên Nội, Hội Tương tế, Hội học chữ, Hội nhân đình... Từ những hội này, những hội viên tích cực đã tham gia vào tổ chức Nông hội đỏ để làm nòng cốt cho phong trào quần chúng của toàn xã. Tháng 4/1931, toàn huyện đã có 81 hội viên Nông hội đỏ, ở Tiên Nội được phát triển đầu tiên ở thôn Hoà Trung. Những người trung kiên ở Tiên Nội đã cùng lực lượng huyện tham gia rải truyền đơn ở ga Đồng Văn, chợ Nguyễn, nơi có nhiều người đi lại.

Phong trào đang lên mạnh thì bị thực dân Pháp tổ chức bắt bớ cán bộ, đảng viên ở 16 làng. Phong trào tạm thời phải đi vào hoạt động bí mật. Tháng 7/1936, tình hình thế giới có lợi cho cách mạng cả nước, Trung ương chỉ thị: Tạm thời không nêu khẩu hiệu đánh đổ đế quốc Pháp, tịch thu ruộng đất của địa chủ chia cho dân cày mà tập trung chống bọn phản động thuộc địa, đòi tự do, dân chủ, cơm áo hoà bình.

Đảng bộ huyện Duy Tiên chỉ đạo: Đẩy mạnh tuyên truyền chủ nghĩa Cộng sản và đường lối của Đảng, lợi dụng mọi hình thức hợp pháp, nửa hợp pháp để tập trung lực lượng và phát động quần chúng đấu tranh. Thời gian này nguồn

sách báo từ Hà Nội về Hoàng Đông và chuyển xuống các xã. Người dân Tiên Nội đã mượn và tìm đọc. Các tổ chức quần chúng lại hoạt động gần như công khai. Nó chỉ là hình thức Hội cấy, hội cấy, Hội gặt, Hội đọc sách nhưng thực chất là tập hợp quần chúng giác ngộ để chống kẻ thù chung. Một số người ở Tiên Nội do điều kiện ở giai đoạn trước quá khó khăn đòi đi làm ở nghiệp đoàn may ở Hà Nội, Hải Phòng, Quảng Ninh. Giai đoạn này trở về tuyên truyền cách mạng ở Tiên Nội. Phong trào cách mạng ở Tiên Nội chưa công khai nhưng đã ngấm ngấm lên mạnh.

Tháng 9 năm 1939, chiến tranh thế giới lần thứ 2 bùng nổ, thực dân Pháp vợ vét của cải để đưa về nước, phong trào cách mạng ở các xã lại bị khủng bố mạnh, một số cán bộ huyện hoạt động đang là nòng cốt ở các xã thì bị bắt. Năm 1940, Nhật lại vào chiếm đóng nước ta, nhân dân ta phải chịu một cổ hai tròng. Phong trào cách mạng tạm thời rút vào hoạt động hoàn toàn bí mật. ở Tiên Nội sách báo đã không còn được truyền tay nhau công khai nữa.

Tháng 9 năm 1940, tổ chức Đảng ở Duy Tiên đã liên lạc với cấp trên, một số đồng chí hoạt động, tuyên truyền thành lập các tổ chức cứu quốc (thanh niên, phụ nữ) ở Hoàng Đông thành lập thí điểm đầu tiên và tổ chức này đã thực hiện treo cờ, rải truyền đơn ở làng Chuông (Duy Minh), ga Đồng Văn... Xã Hoàng Đông giáp với Tiên Nội có đường số 1 quan trọng chạy qua và là đường giao liên sang Kim Bảng. Phong trào ở Hoàng Đông và một số địa phương khác đã tác động lớn đến thanh niên Tiên Nội. Tổ chức thanh niên cứu quốc cũng nhanh chóng được thành lập ở Tiên Nội và những thanh niên Tiên Nội, Hoàng Đông, Duy Minh đã treo cờ đỏ sao vàng, rải truyền đơn nhân ngày hội chùa Hương vào tháng 3 năm 1942.

II - KHỎI NGHĨA GIÀNH CHÍNH QUYỀN VÀ THỰC HIỆN NHỮNG NHIỆM VỤ CẤP BÁCH ĐỂ CỨNG CỐ CHÍNH QUYỀN CÁCH MẠNG

Tháng 5 năm 1942, cơ quan Liên Tỉnh uỷ Nam Định, Hà Nam bị địch khủng bố, 12 cán bộ lãnh đạo Hà Nam bị bắt. Cảnh xã Tiên Nội tối ngày 30 tháng 4 năm 1942 bọn mật thám về Ngọc Động bắt đồng chí Lê Thành và Trần Quyết là hai cán bộ lãnh đạo của tỉnh. Nhưng cũng trong thời kỳ này, một số đồng chí lãnh đạo đã ra tù và trở về Duy Tiên gây dựng lại phong trào. Phong trào Việt Minh đã phát triển mạnh ở một số nơi như Tường Thuy (Trác Văn), Yên Từ (Mộc Bắc), Yên Lạc (Mộc Nam). Thực hiện Nghị quyết của ban cán sự Đảng lâm thời Hà Nam, thanh niên Ngô Xá đã đi tìm Việt Minh về xây dựng phong trào cách mạng. Đầu năm 1945, những thợ may từ Hà Nội, Hải Phòng về đã xúc tiến việc thành lập tổ Việt Minh đầu tiên ở đình Ngô Xá. Tổ Việt Minh đã tuyên truyền và giới thiệu chương trình hành động và Điều lệ của Việt Minh, cổ vũ nhân dân Tiên Nội đoàn kết lại chống lại bọn đế quốc và phong kiến.

Ngày 12/3/1945, Ban Thường vụ Trung ương ra Chỉ thị: “Nhật Pháp bắn nhau và hành động của chúng ta”. Thực hiện Chỉ thị, ta tranh thủ xây dựng lực lượng để tiêu diệt chúng. Đầu tháng 5 năm 1945, Hội nghị Ban Cán sự Đảng ở Hà Nam họp tại Cao Mật (Kim Bảng) đã phát động phong trào kháng Nhật cứu nước. Hội nghị đã đề ra chủ trương:

- Ra sức phục hồi và phát triển cơ sở, mở rộng mặt trận Việt Minh, lập các ban cán sự Việt Minh huyện;

- Kết hợp đấu tranh đòi quyền lợi kinh tế, chính trị; chính quyền về tay nhân dân;

- Phát triển và củng cố các đội tự vệ cứu quốc, tiến hành luyện quân sự ⁽¹⁾.

Tháng 5 năm 1945, Ban cán sự Việt Minh huyện Duy Tiên thành lập gồm đồng chí Ba Hoán và Lưu Quang Bích, báo Quyết chiến và truyền đơn của Việt Minh đã xuất hiện nhiều ở chợ Nguyễn, Ngô Xá của Tiên Nội.

Ngày 12 tháng 6 năm 1945, Chính Phủ Trần Trọng Kim tập hợp nhân dân tại thôn Minh xã Tiên Ngoại và đình Ngô Xá xã Tiên Nội để tuyên truyền chủ trương thân Nhật của chúng. Tổ Việt Minh thôn Ngô Xá do đồng chí Đinh Kim Bát, Đinh Văn Tiểu, Đinh Văn Hạ lãnh đạo đã kịp thời cướp diển đàn biến cuộc mít tinh của địch thành nơi tuyên truyền đường lối chính sách của Việt Minh và được nhân dân hai xã Tiên Nội và Tiên Ngoại nhiệt liệt hưởng ứng và ủng hộ.

Tháng 7 năm 1945, Ban Cán sự Việt Minh huyện Duy Tiên tổ chức cuộc mít tinh nhân Hội Đền Lảnh. Cuộc mít tinh đã nâng cao thanh thế của Việt Minh và ảnh hưởng của Việt Minh ngày càng lan rộng. Sau cuộc mít tinh này, nhiều cuộc mít tinh khác cũng nổ ra như ở chùa Đọi, Đồng Văn, Chợ Lương... Nhân dân Tiên Nội lúc này khí thế đấu tranh và vạch trần tội ác của giặc đang lên cao, ở nhiều bức tường trong thôn xóm đã xuất hiện khẩu hiệu “Đả đảo đế quốc Nhật, Pháp”, “Hoan hô Mặt trận Việt Minh”.

Để tiến hành khởi nghĩa giành chính quyền, lực lượng tự vệ đã được huyện chỉ đạo thành lập; ở Tiên Nội Đội Tự vệ dưới sự chỉ đạo của các đồng chí Bát, Tiểu, Hạ đã được tổ chức. Hàng ngày, tự vệ tập luyện các tình huống chiến đấu,

(1) Những sự kiện lịch sử Hà Nam Ninh, trang 93.

các buổi tập luyện đã gây một không khí nhộn nhịp trong thôn xóm và củng cố lòng tin của nhân dân đối với cách mạng.

Ngày 15 tháng 8 năm 1945, phát xít Nhật đầu hàng Liên Xô và Đồng Minh không điều kiện, thời cơ các địa phương giành chính quyền đã đến. Ban Cán sự tỉnh họp 2 ngày 15 và 16/8 đã quyết định việc khởi nghĩa ở các huyện và thành lập Ủy ban quân sự cách mạng của huyện. Trong ngày 19/8/1945, ở Tiên Nội khi nhận được lệnh khởi nghĩa quang cảnh đã khác thường, tổ tự vệ canh gác nghiêm ngặt các ngã đường, cờ, khẩu hiệu được chuẩn bị sẵn sàng cho khởi nghĩa.

Sáng 20/8/1945, tự vệ xã Tiên Nội gồm 7 người là đồng chí Bát, Tiểu, Hạ, Sâm, Trinh, ý, Trường do đồng chí Đinh Kim Bát chỉ huy đã cùng tự vệ của huyện Duy Tiên tiến về giải phóng huyện đường tại Điệp Sơn. Ngày 21/8/1945, Ban lãnh đạo khởi nghĩa xã Tiên Nội đã tổ chức mít tinh chào mừng thắng lợi của cách mạng và tuyên bố xoá bỏ bộ máy tay sai của Nhật, Pháp ở Tiên Nội. Bọn hương lý, cường hào đã phải giao nộp con dấu, bằng sắc, giấy tờ, văn tự, khế ước. Để lãnh đạo nhân dân tiếp tục giữ vững thành quả cách mạng và ổn định đời sống, Ủy ban nhân dân cách mạng lâm thời xã Tiên Nội được thành lập do đồng chí Đinh Văn Hạ làm Chủ tịch

Thực hiện sự chỉ đạo của Ủy ban cách mạng lâm thời huyện Duy Tiên, từ sáng sớm ngày 24 tháng 8 năm 1945, thanh niên Tiên Nội cùng thanh niên các xã mang vũ khí thô sơ, băng cờ, khẩu hiệu tiến về thị xã Phủ Lý cùng với lực lượng của tỉnh giành chính quyền. Mười giờ ngày 24/8/1945, bọn địch hạ vũ khí đầu hàng. Cuộc khởi nghĩa trong tỉnh giành thắng lợi hoàn toàn, chính quyền đã thuộc về tay nhân dân lao động.

Ngày 02/9/1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc bản tuyên ngôn độc lập, tuyên bố với thế giới nước Việt Nam dân chủ cộng hoà ra đời.

Cũng như ở các địa phương trong cả nước, chính quyền xã Tiên Nội mới được thành lập còn non trẻ, có nhiệt tình nhưng chưa có kinh nghiệm đã phải đối đầu với nhiều khó khăn phức tạp: Hậu quả giặc tàn phá, tệ nạn xã hội giặc để lại, kinh tế khó khăn, nạn đói đầu năm 1945 vẫn chưa được giải quyết dứt điểm thì nạn lụt lại đến. Đoạn đê Bắc Châu Giang bị vỡ, ngập nhiều ruộng của dân xã Tiên Nội. Giặc đói lại đe dọa, giặc dốt cũng cần phải giải quyết. Thời điểm lúc này dân ở xã Tiên Nội 90% là mù chữ.

Trong lúc ta khó khăn, giặc ngoại xâm lại tràn đến. Tháng 10/1945, quân Tưởng kéo 500 tên chiếm đóng phố Châu Cầu (thị xã Phủ Lý) chúng thường xuyên gây rối xã hội, bọn phản động cậy thế góc đầu dây⁽¹⁾. Để bảo vệ chính quyền và nền tự do của dân tộc, Đảng và Hồ Chủ tịch đã đề ra 6 nhiệm vụ cấp bách mà toàn Đảng, toàn dân phải thực hiện:

- Phát động phong trào tăng gia sản xuất để chống đói;
- Mở rộng phong trào chống nạn mù chữ;
- Tổ chức thực hiện tổng tuyển cử với phổ thông đầu phiếu;
- Bỏ ngay 3 thứ thuế: Thuế thân, thuế chợ, thuế đò;
- Mở rộng mặt trận dân tộc thống nhất, xây dựng lực lượng vũ trang và bán vũ trang;
- Tích cực củng cố phát triển Đảng.

(1) Theo Lịch sử Đảng bộ Duy Tiên 1930 – 1954, trang 15 xuất bản năm 1996

Thực hiện sự chỉ đạo của Trung ương, của Tỉnh uỷ và Huyện uỷ, chính quyền cách mạng xã Tiên Nội đã tập trung ngay vào giải quyết những khó khăn và củng cố lực lượng và bảo vệ chính quyền vừa giành được. Hai nhiệm vụ chủ yếu được quán triệt sâu rộng đồng thời cũng là những biện pháp cấp bách của từng người dân phải thực hiện thời gian này là: Tích cực củng cố chính quyền, mở rộng xây dựng lực lượng vũ trang, kịp thời đối phó với mọi hoạt động phá hoại của bọn Tàu Tưởng, bọn phản động ở địa phương; khẩn trương giải quyết các vấn đề cấp thiết cho đời sống nhân dân, trước mắt phải chống giặc đói, giặc dốt, đi đôi với việc ban bố các quyền tự do dân chủ, cải thiện dân sinh, tích cực ủng hộ kháng chiến của đồng bào Nam Bộ.

Hưởng ứng lời kêu gọi của Bác Hồ, phong trào chống đói, phong trào bình dân học vụ được phát động rộng rãi trong nhân dân Tiên Nội. Ruộng đất công được đem chia lại cho tất cả công dân, không phân biệt nam, nữ. Việc chia lại ruộng công đã có tác dụng rất lớn cổ vũ toàn dân hăng hái sản xuất và gắn chặt cuộc sống với đồng ruộng. Thực hiện khẩu hiệu “tác đất, tác vàng”, “nông dân là quân chủ lực”. Nhân dân trong xã đã khai hoang phục hoá ruộng bỏ lâu ngày, tận dụng bờ mương, bờ ao để trồng nhiều loại cây ngắn ngày để chống đói. Mặt khác, Uỷ ban cách mạng lâm thời đã vận động nhân dân thực hiện khẩu hiệu: “lá lành đùm lá rách”, “Một miếng khi đói bằng một gói khi no”, nhiều gia đình đã giúp đỡ nhau ngô, gạo vượt qua lúc khó khăn và có sức để tiếp tục sản xuất vụ tới.

Việc ổn định đời sống đã có tác dụng tích cực đến các hoạt động xã hội của nhân dân. Phong trào bình dân học vụ đến với mỗi người một cách tự nhiên, mới ngày đầu phát

động nhưng đã thu hút đông đảo các tầng lớp nhân dân tham gia. Hơn 100 thanh niên ở Tiên Nội tự nguyện dạy học không hưởng công, hàng trăm lớp học được mở vào buổi tối. Tại các chợ thời gian này đều đặt bảng chữ cái để kiểm tra những người vào chợ. Kết quả, đến cuối năm 1946 xã Tiên Nội được huyện đánh giá là đơn vị khá trong công tác xoá mù chữ. Cuộc vận động xã hội đời sống mới được triển khai đến từng gia đình. Những tệ nạn như: Đình đám, phe giáp, ma chay, cưới xin, cờ bạc, mê tín dị đoan đã giảm đi rõ rệt. Phong trào văn hoá, văn nghệ phát triển mạnh, mỗi thôn đều có đội văn nghệ tập chủ yếu vào ban đêm. Tiêu biểu đội văn nghệ tổ chức và duy trì tốt là văn nghệ thôn Ngô Xá, Ngô Thượng.

Vai trò của các tổ chức quần chúng như: Thanh niên cứu quốc, phụ nữ cứu quốc, phụ lão cứu quốc, nông dân cứu quốc được phát huy hơn lúc nào hết. Tất cả các phong trào chống giặc đói, giặc dốt, giặc ngoại xâm, các đoàn thể này đều là nòng cốt. Đặc biệt trong công tác vận động quần chúng, xoá đói và xây dựng cuộc sống mới các đoàn thể này đóng vai trò chủ yếu và thu được hiệu quả thiết thực. Phong trào “Tuần lễ vàng”, “Quỹ độc lập” đã được những gia đình khá giả tham gia tích cực, chỉ trong 8 ngày (từ 17 đến 24/9/1945) toàn xã đã góp được gần 1000đ gửi về huyện để ủng hộ cuộc kháng chiến.

Để bảo vệ thành quả của cách mạng vừa giành được, bảo vệ chính quyền cách mạng còn non trẻ, ngay từ những ngày đầu chính quyền xã đã chú trọng việc thực hiện xây dựng trung đội tự vệ chiến đấu tập trung của xã và mỗi thôn đều có một tiểu đội tự vệ để làm công tác tuần tra canh gác ban đêm, trấn áp phá hoại của bọn phản cách mạng. Nhân

dân Tiên Nội đã tự nguyện góp tiền để đội tự vệ mua súng trường, dao găm, mã tấu, búp đa. Thời gian này, huyện đã mở các lớp bồi dưỡng cho cán bộ cách mạng, đồng chí Bạch Thành Phong được cử về Duy Tiên trực tiếp truyền đạt và huấn luyện. Xã Tiên Nội đã cử những quần chúng nhiệt tình yêu nước, hăng hái tham gia trong đợt giành chính quyền cách mạng tháng Tám năm 1945 để dự học. Cùng với việc bồi dưỡng lý luận, tại huyện cũng mở lớp huấn luyện quân sự do đồng chí Đinh Kim Bát là người chỉ huy giành chính quyền ở Tiên Nội trực tiếp huấn luyện. Lớp học trong thời gian 40 ngày. Đến tháng 11/1945, xã Tiên Nội đã xây dựng được 1 trung đội tự vệ chiến đấu mạnh và phát triển lực lượng dân quân trên 200 nam nữ tham gia.

Thực hiện sự chỉ đạo của Ban cán sự tỉnh Hà Nam và của huyện Duy Tiên về bảo vệ và tổ chức cuộc bầu cử đầu năm 1946. Tự vệ và dân quân xã Tiên Nội đã cùng với các xã ven đường 1A và đường 60A thường xuyên tuần tra canh gác chống phá hoại của địch, bọn Tàu Tưởng hàng ngày tuần tiểu trên đường số 1A, bọn quốc dân đảng và bọn tay sai hàng ngày tuyên truyền kích động. Một số địa phương chúng cũng đã vận động và bỏ tiền mua chuộc cử tri. Các vọng gác ở Đồng Văn, chợ Lương, Hoà Mạc được thành lập để khống chế chúng. Cùng với nhân dân cả nước, nhân dân Tiên Nội vừa tham gia bảo vệ cho cuộc bầu cử Quốc hội và vừa vận động nhân dân địa phương tích cực tham gia thực hiện quyền công dân của mình. Kết quả, 95% số cử tri trong xã đã đi bầu cử Quốc hội. Sau cuộc bầu cử Quốc hội, nhân dân Tiên Nội tiến hành thực hiện bầu cử HĐND tỉnh tháng 2 năm 1946 và bầu HĐND xã tháng 3/1946 đảm bảo thắng lợi tốt.

**Đình Ngô Xã xã Tiên Nội, nơi diễn ra Đại hội lần thứ nhất
Đảng bộ huyện Duy Tiên năm 1946**

Chỉ trong một thời gian quá ngắn ngủi, mặc dầu chưa có kinh nghiệm, chính quyền cách mạng còn bỡ ngỡ nhưng với niềm tin vô hạn vào đường lối chủ trương của Đảng, nhân dân Tiên Nội đã đoàn kết một lòng chiến thắng giặc đói, giặc dốt, giặc ngoại xâm và bảo vệ được chính quyền cách mạng, xây dựng cuộc sống mới, đồng thời chuẩn bị tốt lực lượng cho cuộc chiến đấu sắp đến.

Chương II

CHI BỘ ĐẢNG THÀNH LẬP LÃNH ĐẠO KHÁNG CHIẾN CHỐNG THỰC DÂN PHÁP (1946 – 1954)

I – CHI BỘ ĐẢNG THÀNH LẬP LÃNH ĐẠO NHÂN DÂN CHUẨN BỊ MỌI MẶT CHO CUỘC KHÁNG CHIẾN CHỐNG PHÁP (1946 – 1950)

Đầu năm 1946, sau cuộc bầu cử HĐND huyện và HĐND xã thắng lợi. Đây thực chất là cuộc đấu tranh giai cấp gay go quyết liệt, một bên là số đông nhân dân lao động và một bên là bọn địa chủ cường hào và một số phần tử cơ hội. Thắng lợi cuộc bầu cử làm cho quần chúng thấy rõ tính ưu việt của chế độ mới, làm tăng thêm niềm tin tưởng và phấn khởi vào sự lãnh đạo của chính quyền cách mạng. ở khắp các thôn của xã Tiên Nội, khí thế cách mạng của quần chúng thời gian này đang hùng hực lớn dần lên. ở những nơi công cộng tối nào cũng vang lên tiếng hát của các hoạt động văn hoá văn nghệ. Đặc biệt, tại đình Ngô Xá thường xuyên diễn ra những buổi biểu diễn, buổi tuyên truyền về đường lối cách mạng của Đảng.

Trước khí thế sục sôi cách mạng của quần chúng, yêu cầu khách quan là Đảng phải được củng cố và phát triển để có đủ sức lãnh đạo phong trào. Thực hiện Chỉ thị của Trung ương, tháng 2/1946 Ban Tỉnh uỷ lâm thời được thành lập, đồng chí Đỗ Mười được cử làm Bí thư Tỉnh uỷ. Đến tháng 3/1946, tỉnh uỷ đồng chí Phạm Thái về Duy Tiên làm công tác khôi phục, củng cố cơ sở Đảng sau 15 năm bị địch ráo riết khủng bố. Tháng 6/1946, hai chi bộ đầu tiên ở hai khu Phạm

Ngọc Nhị và Nguyễn Hữu Tiến được thành lập. Các đồng chí đảng viên ở 2 chi bộ này được cử về các xã để tuyên truyền và giúp đỡ các xã thành lập chi bộ Đảng.

Cuối năm 1946, được sự chỉ đạo của Tỉnh uỷ Hà Nam, huyện Duy Tiên tổ chức Đại hội Đại biểu đảng viên của các chi bộ cơ sở về họp tại đình Ngô Xá (Tiên Nội) để thành lập Đảng bộ huyện. Hội nghị đã tập trung bàn đẩy mạnh công tác bồi dưỡng phát triển Đảng và bầu Ban Chấp hành Đảng bộ, cử đồng chí Lê Hoàn làm Bí thư Huyện uỷ⁽¹⁾. Việc thành công của Đại hội thành lập Đảng bộ huyện có ý nghĩa vô cùng lớn lao đối với nhân dân trong toàn huyện nói chung và vinh dự, tự hào nói riêng cho nhân dân Tiên Nội. Đại hội thành công có sự đóng góp công sức lớn lao của nhân dân Tiên Nội. Đại hội được tổ chức tại đình Ngô Xá là điều chứng tỏ lực lượng tự vệ, lực lượng dân quân và an ninh, phong trào quần chúng ở Tiên Nội đã trưởng thành và vững vàng.

Tháng 10/1946, đồng chí Đinh Kim Bát - Thường vụ Huyện uỷ Duy Tiên được Huyện uỷ phân công về xã Tiên Nội để tuyên truyền vận động các đoàn viên thanh niên từ các tổ chức thanh niên cứu quốc, phụ nữ cứu quốc, đồng thời tổ chức lớp học tập chủ nghĩa cộng sản, đường lối cách mạng Việt Nam và âm mưu xảo quyệt lâu dài của kẻ thù xâm lược. Trong thời gian này có 4 thanh niên được kết nạp vào Đảng. Ngày 25/12/1946, tại chùa thôn Ngô Xá chi bộ Đảng xã Tiên Nội chính thức được tuyên bố thành lập, lúc đầu chi bộ gồm 4 đảng viên là: Đinh Văn Tiểu, Đinh Văn Hạ, Nguyễn Ngọc Giao và Lưu Trung Thiếp (xã Tiên Ngoại); đồng chí Đinh Văn Hạ được cử làm Bí thư chi bộ đầu tiên của xã. Đồng chí

(1) Lịch sử Đảng bộ Duy Tiên 1930 - 1954, trang 33, xuất bản năm 1996

Đình Kim Bát - Thường vụ Huyện uỷ là người tổ chức và chứng kiến buổi thành lập chi bộ Đảng Tiên Nội. Như vậy, từ tháng 6/1946 từ 2 chi bộ ghép đã có 6 chi bộ ở các xã được thành lập. Tiên Nội cũng là một trong 5 xã như Trác Bút, Mộc Hoàn Nam, Yên Khê Nam, Yên Hà và Trác Văn là những nơi có phong trào mạnh, quần chúng đoàn kết, đời sống của nhân dân ổn định hơn.

Ngay sau khi thành lập chi bộ, chi bộ đã bắt tay ngay vào việc củng cố tổ chức, chăm lo đến công tác xây dựng, phát triển Đảng, chăm lo thúc đẩy công việc sản xuất, nâng cao đời sống nhân dân, chăm lo xây dựng lực lượng vũ trang, giữ gìn an ninh trật tự xã hội và chuẩn bị mọi mặt cho cuộc kháng chiến lâu dài của dân tộc.

Thực hiện Chỉ thị của Trung ương Đảng về việc phát triển đảng viên “Lớp tháng Tám” tập trung từ 19/8 đến 2/9/1947, chi bộ đã phân công từng đảng viên chỉ đạo sát sao hoạt động của các đoàn thể, đặc biệt là chi đoàn thanh niên, Hội phụ nữ và lựa chọn những người ưu tú, xuất sắc đi dự các lớp bồi dưỡng về Chủ nghĩa cộng sản. Kết quả, hơn 2 năm kể từ khi thành lập chi bộ đã kết nạp hơn 100 đảng viên, đưa tổng số đảng viên trong chi bộ lên đến 163 người.

Chi bộ Tiên Nội giai đoạn này thực sự là hạt nhân lãnh đạo mọi phong trào, ở 2 xã Tiên Nội, Tiên Ngoại; thôn nào, tổ chức quần chúng nào cũng có vai trò tiên phong của đảng viên. Chi bộ đã trở thành người lãnh đạo trực tiếp, sát sao mọi mặt của đời sống xã hội.

Thực dân Pháp phản bội Hiệp định sơ bộ ngày 06/3 và Tạm ước 14/9/1946; chúng cố tình xâm chiếm nước ta một lần nữa. Đêm 19/12/1946, kháng chiến toàn quốc bùng nổ,

Hồ Chủ tịch ra lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến “Hỡi đồng bào toàn quốc! Chúng ta muốn hoà bình, chúng ta đã nhân nhượng nhưng chúng ta càng nhân nhượng, thực dân Pháp càng lấn tới... Chúng ta thà hy sinh tất cả, chứ nhất định không chịu mất nước, nhất định không chịu làm nô lệ...”.

Ngày 22/12/1946, Trung ương Đảng ra Chỉ thị “Toàn quốc kháng chiến” với phương châm “Toàn dân, toàn diện, trường kỳ, tự lực cánh sinh” với tinh thần là “Mỗi phố phường là một trận địa, mỗi làng là một pháo đài”.

Thực hiện đường lối kháng chiến của Trung ương và lời kêu gọi của Hồ Chủ tịch, chi bộ Tiên Nội đã chỉ đạo nhân dân toàn xã chuyển mọi hoạt động, sinh hoạt từ thời bình sang thời chiến, đồng thời triển khai các nhiệm vụ xây dựng củng cố lực lượng mọi mặt, chuẩn bị chống càn, giáo dục ý thức quốc phòng cho toàn dân thực hiện trấn áp bọn phản động ngóc đầu dậy khi chúng có thời cơ, bảo vệ trật tự trị an, tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với mọi lĩnh vực hoạt động của toàn xã.

Để gây khó khăn cho địch và tạo điều kiện cho lực lượng cách mạng tiêu diệt chúng khi càn quét vào Duy Tiên, Huyện uỷ đã chỉ đạo các xã thực hiện tiêu thổ kháng chiến. Những đường giao thông lớn trên đất Duy Tiên như đường 1A, đường 60A, đường 61 và đê sông Hồng đều đào công sự để sẵn sàng chiến đấu và đắp ụ đất, chắn cây. Trên dòng chảy sông Hồng tổ chức làm kè để ngăn cản tàu của địch. Xã Tiên Nội đã cử dân công tham gia đào hào, làm vật cản trên đoạn đường 1A cùng du kích Hoàng Đông, trên đoạn 60A cùng du kích Yên Khê Bắc. Đồng thời tại địa bàn xã, nhiều giao thông hào cũng được đào, nhiều ụ chiến đấu được thiết lập. Tại các

thôn đã tổ chức và vận động nhân dân cất dấu lương thực, thực hiện “vườn không nhà trống”, thực hiện “ba không” (không biết, không nói, không nghe).

Để phối hợp cùng các địa phương trên địa bàn Duy Tiên đánh địch, chi bộ đã chú trọng việc xây dựng và củng cố lực lượng dân quân tự vệ. Các lực lượng vũ trang và bán vũ trang của xã đều do chi bộ cử cấp uỷ hoặc đảng viên sang phụ trách, đảm bảo sự lãnh đạo của Đảng sau sát hơn. Với khẩu hiệu “quân sự hoá toàn dân” lực lượng dân quân và tự vệ của Tiên Nội dưới sự chỉ huy của xã đội ⁽¹⁾ thanh niên, phụ nữ đều ra nhập dân quân tự vệ. Các cụ già trong xã cũng tự nguyện ra nhập vào đội quân “Bạch đầu quân” ⁽²⁾. Đến cuối năm 1947, trên cơ sở đội tự vệ chiến đấu của xã chuyển thành đội du kích bán tập trung và được biên chế thành trung đội, nhiều đồng chí đầu năm 1947 đã tham gia chiến đấu

Do xây dựng được lực lượng vũ trang vững mạnh, công tác bảo vệ trị an thực sự vững chắc, trong thời gian này xã Tiên Nội là địa bàn cho các cơ quan của cấp trên về đóng trụ sở để chỉ đạo phong trào. Tháng 01/1947, cơ quan báo cứu quốc của Liên khu 3 về đặt địa điểm tại thôn Ngô Thượng để in ấn báo chí và truyền đơn tuyên truyền cho kháng chiến. Tháng 3/1949, cơ quan của huyện Duy Tiên cũng đặt địa điểm tại thôn Nguyễn để chỉ đạo phong trào của toàn huyện. Lúc này, xã Tiên Nội là trung tâm liên lạc nối liền đường dây của Liên khu 3 đi ra vùng tự do Chi Nê, Xích Thổ, Nho Quan, Thanh Hoá và cũng từ Tiên Nội đi sang tả ngạn sông Hồng, thị xã Hưng Yên, tỉnh Thái Bình...

(1) Đầu tháng 3/1947 huyện đội Duy Tiên thành lập, sau đó xã đội các xã cũng thành lập

(2) 13 xã có Bạch đầu quân trong đó có Tiên Nội chống càn cùng du kích Trác Văn, Mộc Bắc...Số đội viên du kích của toàn xã đã lên đến trên 300 người.

Song song với việc chỉ đạo và củng cố lực lượng tư
vệ, lực lượng du kích, đảm bảo tốt công tác trị an thôn
xóm. Chi bộ vẫn duy trì chỉ đạo các mặt hoạt động của
nhân dân. Phong trào thi đua sản xuất, thực hiện khẩu hiệu
“Tắc đất, tắc vàng” vẫn được hưởng ứng sôi nổi. Các cánh
đồng ở Tiên Nội hầu như không còn hoang hoá, các nương
máng tưới tiêu được đắp lại, củng cố và nạo vét bùn đất để
thuận tiện cho tưới tiêu. Năng suất lúa Tiên Nội lúc này
thuộc loại cao của huyện, đạt 400kg/mẫu. Để đảm bảo cung
cấp lương thực cho bộ đội huyện và du kích tập trung ở xã
Tiên Nội đã thành lập ban bảo trợ dân quân du kích. Xã đã
trích ruộng giao cho dân quân du kích tăng gia sản xuất
để có lương thực dự trữ, mặt khác thực hiện thu 3kg thóc/
mẫu/vụ để thêm thóc vào quỹ dự trữ dân quân. Đến tháng
5/1950, Tiên Nội đã thành lập được trung đội du kích tập
trung và là một trong những trung đội mạnh của huyện
Duy Tiên ⁽¹⁾.

Thực hiện phong trào “mùa đông binh sỹ”. tuần lễ vũ
khí”. Chi bộ Tiên Nội đã chỉ đạo toàn dân tham gia thực hiện,
nhiều gia đình góp áo, chăn bông gửi ra mặt trận cho bộ đội.
Nhiều gia đình đã tiết kiệm tiền mua “công phiếu kháng
chiến”, “công trái quốc gia”. Chỉ trong 1 tuần, từ 24/5 đến
01/6/1949 nhân dân xã Tiên Nội đã mua 97 công phiếu kháng
chiến, 180 công trái quốc gia. Tổng cộng là 29.000đ và
9000kg thóc.

Đi đôi với việc xây dựng lực lượng vũ trang và vận động,
chỉ đạo quần sự hoá toàn dân nhằm 3 mục đích: Toàn dân
luyện tập quân sự, gây phong trào xung phong toàn dân, vụ

(1) Theo Lịch sử Đảng bộ Duy Tiên 1930 – 1954, xuất bản năm 1996, trang 108

trang toàn dân. Công tác xây dựng Đảng ở Tiên Nội trong giai đoạn này cũng có nhiều chuyển biến tốt. Năm 1949, chi bộ Tiên Nội đã lấy nội dung của cuốn “Sửa đổi lối làm việc” để làm nội dung sinh hoạt thường kỳ. Công tác tự phê bình và phê bình trong Đảng được đẩy mạnh, vấn đề đoàn kết được chi bộ quan tâm. Chi bộ chỉ đạo thực hiện khẩu hiệu “Chi bộ như gia đình, đồng chí như anh em”. Kết quả, cuối năm 1949 chi bộ Tiên Nội được Huyện uỷ công nhận là “Chi bộ tự động công tác”.

Bước sang năm 1950, tình hình quốc tế và trong nước có nhiều thuận lợi cho ta. Thực dân Pháp bị thất bại nặng nề ở nhiều nơi, đế quốc Mỹ can thiệp vào Đông Dương và viện trợ cho thực dân Pháp để đẩy mạnh chiến tranh, bình định chiếm đóng. Tháng 2/1950, chúng đã chiếm Thái Bình, bắt đầu tấn công vào Hà Nam, bọn phản động ngóc đầu dậy chống phá ta, đã có tên đi Hưng Yên, Nam Định yêu cầu Pháp về chiếm đóng nhà thờ, xin vũ khí cho bọn vệ sỹ chống phá cách mạng. Huyện uỷ Duy Tiên đã chỉ đạo thành lập các khu du kích liên hoàn, xây dựng làng chiến đấu. Chi bộ Tiên Nội đã lãnh đạo toàn dân chuẩn bị mọi điều kiện để chiến đấu chống địch càn quét, chiếm đóng, giữ vững công tác giao thông, liên lạc, tổ chức gặt nhanh gọn không cho địch cướp phá thóc lúa. Các lực lượng du kích tập trung sẵn sàng đánh địch từ xa cùng với các xã bạn và cùng với dân quân tự vệ của xã nhanh chóng củng cố các tuyến, xây dựng các làng trở thành làng chiến đấu, sẵn sàng cùng các lực lượng khác của huyện quyết giành thắng lợi khi địch hành quân đến.

II - ĐẨY MẠNH CHIẾN TRANH DU KÍCH THỰC HIỆN PHÁ TÈ TRỪ GIAN - TIẾN HÀNH CUỘC KHÁNG CHIẾN TRƯỜNG KỲ CHỐNG THỰC DÂN PHÁP, GIẢI PHÓNG QUÊ HƯƠNG (5/1950 – 7/1954)

Sau một thời gian tập trung lực lượng tiến công, địch đã chiếm được một số tỉnh giáp với Hà Nam là Nam Định, Ninh Bình, Thái Bình. Tháng 3/1950, Tỉnh uỷ Hà Nam đã chỉ đạo công tác đánh địch trên địa bàn, nhằm phá việc chúng tiếp tục đánh chiếm bình định toàn bộ đồng bằng liên khu 3. Tỉnh uỷ đã quyết định xây dựng các khu chiến đấu liên hoàn, xây dựng bộ đội địa phương huyện, tăng cường cán bộ xuống cơ sở để trực tiếp tổ chức sản xuất, chiến đấu bảo vệ quê hương.

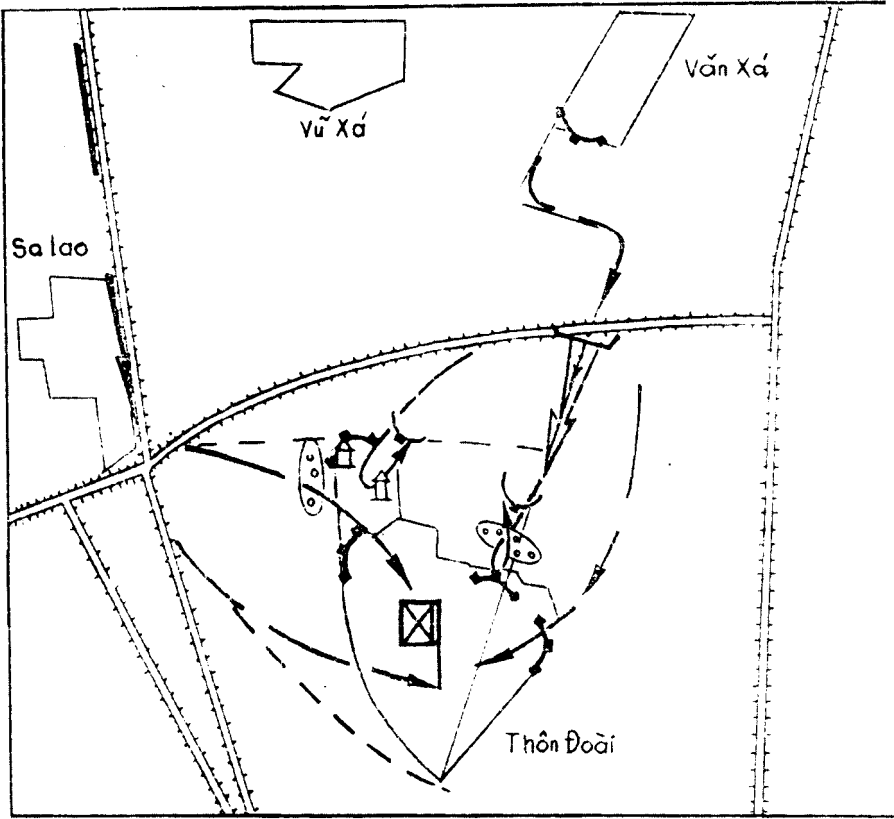
Thực hiện nhiệm vụ “khẩn trương chống địch đánh chiếm Hà Nam” Huyện uỷ Duy Tiên đã đôn đốc các xã phải nhanh chóng củng cố lực lượng dân quân du kích và chuẩn bị các điều kiện để giữ vững giao thông liên lạc, đào hầm bí mật để bảo vệ cán bộ hoạt động khi bị địch chiếm đóng; bảo vệ tốt kho tàng, công sở, bệnh xá, đồng thời có kế hoạch chuyển những cơ sở về nơi an toàn.

Xã Tiên Nội không nằm gần kề các trục đường giao thông chính, nhưng là xã trong những năm 1948 – 1950 có cơ sở mạnh, Huyện uỷ Duy Tiên và quân khu đã sử dụng làm nơi hội họp, liên lạc. Đình Ngô Xá là trụ sở diễn ra nhiều cuộc họp quan trọng của Huyện uỷ, nhưng cũng là nơi chứa lương thực để phục vụ cho lực lượng du kích, phục vụ cho kháng chiến. Vì thế xã Tiên Nội trong thời gian này là không tránh khỏi những trận càn quét của địch.

Tháng 5/1950 địch ô ạt đánh vào Hà Nam, ở Duy Tiên chúng mở cuộc hành quân từ Phú Xuyên đánh vào, từ thị xã Hưng Yên đổ quân sang. Du kích xã Tiên Nội là đơn vị xây dựng mạnh từ cuối năm 1949, đầu năm 1950 lại được chỉ đạo củng cố, vì vậy khi có địch đến là điều động được ngay. Để chặn địch từ Cầu Giẽ đánh dọc về Phủ Lý, du kích Tiên Nội, Hoàng Đông phối hợp với 2 trung đội bộ đội huyện chặn đánh quyết liệt, du kích đã chôn mìn, gài bẫy lựu đạn tại ga Đồng Văn tiêu diệt 30 tên giặc.

Cuối tháng 5/1950, tuy bị thiệt hại nặng, thực dân Pháp đã chiếm được một số vị trí và thực hiện đóng chốt tại các xã xung quanh xã Tiên Nội là Điệp Sơn, Hoà Mạc, Ba Đa, Đồng Văn, Cầu Giẽ. Trong tình hình này Huyện uỷ chỉ đạo các xã: phải tích cực giáo dục, động viên toàn dân và du kích trở về bám đất, bám dân và giúp dân tổ chức gặt nhanh duy trì củng cố cơ sở chuẩn bị mọi điều kiện để đánh thắng địch tổ chức càn quét, cướp phá. Chi bộ xã Tiên Nội tổ chức rút kinh nghiệm trong những ngày đầu có chiến tranh, đồng thời phân công tăng cường những đảng viên trẻ khoẻ vào du kích để làm nòng cốt trong lực lượng vũ trang. Đồng chí Bí thư chi bộ xã trực tiếp chỉ huy lực lượng du kích. Trong thời gian này xã Tiên Nội đã có 2 trung đội mạnh tập trung ở các thôn thành lập các tiểu đội, đồng thời trang bị thêm súng, mìn và luyện tập phương án tác chiến đánh địch hành quân lấn chiếm làng xã. Lực lượng du kích tập trung trong thời gian này đã lên đến gần 200 người chiếm 12% dân số của xã.

Thực hiện khẩu hiệu “kháng chiến trên hết, quân sự trên hết”. Du kích Tiên Nội đã vận động toàn dân trong xã xây dựng làng kháng chiến, toàn xã đào nhiều giao thông

- Đường Tiên Công Cửa địch
- Địch tạm dừng
- Ban Chỉ huy xã đội ta
- Điểm Ngăn Chặn Cửa ta
- Bãi Mìn Chông bê đini
- Đình Chùa

SƠ ĐỒ
TRẬN CHỐNG CÀN LÀNG ĐOÀI
29 - 10 - 1950

hào, ụ súng chiến đấu. Nhiều hầm bí mật được đào sẵn để cất giấu lương thực và cán bộ lúc ác liệt xảy ra. Kế hoạch sơ tán người và tài sản cũng được lập và phổ biến đến từng người dân để tránh thiệt hại. Cùng với việc chuẩn bị đánh giặc, nhân dân Tiên Nội vẫn tiến hành sản xuất đúng thời vụ và giao nộp đủ nghĩa vụ thuế lương thực đảm bảo cho kháng chiến lâu dài.

Khi đã chiếm được các vị trí quan trọng, địch thực hiện kế hoạch “vét dầu loang” tổ chức liên tục các cuộc càn quét vào các làng xóm để tiêu diệt lực lượng ta và vợ vết của cải về đôn bốt. Điển hình là tháng 8/1950, chúng càn vào thôn Đỗ Ngoại (Tiên Hải) đã bị du kích diệt 11 tên thu nhiều vũ khí, tại khu Bắc Sơn chúng thường xuyên càn quét vào các xã Trác Văn, Mộc Nam, Mộc Bắc, Chuyên Ngoại... đều bị du kích gây thiệt hại.

Thi đua với các xã trong huyện, lực lượng du kích xã Tiên Nội đã hiệp đồng chặt chẽ với bộ đội địa phương chiến đấu và giành thắng lợi vẻ vang, điển hình là trận chống càn của địch vào làng Đoài. Hồi 13 giờ ngày 29 tháng 10 năm 1950, một trung đội khoảng 30 tên được trang bị trung liên, nhiều tiểu liên và súng trường từ Hoà Mạc kéo sang bao vây làng Đoài. Trong thôn ta bố trí 1 tiểu đội bộ đội huyện và 30 anh em du kích, được trang bị 8 súng trường, 200 quả mìn và nhiều lựu đạn. Chi bộ Đảng xã Tiên Nội trực tiếp chỉ huy chiến đấu, trận địa ta bố trí chu đáo, chặt chẽ, kế hoạch bố trí dân sơ tán tốt. 13 giờ địch ép sát làng, loạt mìn đầu ta giật không nổ, vì thế địch tiến thêm được, loạt mìn thứ 2 ta giật nổ diệt 5 tên địch (có 1 tên sỹ quan). Từ các ụ đề kháng của du kích nổ diệt thêm được 4 tên. Địch rút ra và chúng cho 2

trung liên bắn kìm chế, đồng thời chia quân làm 3 mũi đánh về phía sau làng, chúng lại bị mìn và súng bắn diệt 6 tên. Địch thua đau lui ra chờ viện binh. Đến 15 giờ cùng ngày địch chi viện thêm 1 trung đội từ Hoà Mạc đến có trang bị thêm 2 trung liên và nhiều súng khác cùng 100 tên từ bốt Đồng Văn ra có trang bị 2 khẩu cối 51 ly, 1 đại liên, 2 trung liên... Cùng lúc chúng cho đại bác 105 ly từ bốt Nhật Tựu bắn phá dữ dội vào làng. Sau đó hô quân tiến đánh bằng 3 hướng nhưng đều bị súng, lựu đạn, giáo mác đánh bật trở lại... Đến 18 giờ, trời đã tối chúng dùng đạn lửa bắn đốt nhà dân, cả làng sáng rực.

Trước tình hình này cấp uỷ và Ban chỉ huy xã đội đã quyết định cho lực lượng ta rút và đưa dân ra an toàn, để lại 9 chiến sỹ ở lại cản địch (7 là bộ đội huyện, 2 là du kích xã). Bọn địch xông vào làng, chúng đốt tiếp nhà, 9 đồng chí ở lại chiến đấu do đồng chí Phan Văn Côi chỉ huy, các chiến sỹ đã chọn căn nhà 2 tầng (gia đình ông Hương Tá) và rút lên gác bố trí chiến đấu. Bọn giặc vây quanh nhà tới hơn 100 tên, chúng dùng cối 61 bắn cầu vồng nhưng không có hiệu quả lại đặt đại liên và trung liên bắn đổ đạn vào cửa sổ, sau đó kêu gọi đầu hàng. Các chiến sỹ đã dùng 60 quả lựu đạn, 7 quả mìn muối, 3 quả bom dừa để tiêu diệt địch. Bọn địch không khuất phục được chiến sỹ chúng đã dỡ nhà dân chất quanh nhà gác, đổ dầu đốt rồi bỏ đi. Kết quả trận này ta tiêu diệt 48 tên địch (phần lớn là lính da trắng và da đen, trong đó có 1 tên quan 3, 1 tên quan 1 và 2 tên đội tây). Ta cũng bị thiệt hại cháy 50 nóc nhà, 1 phụ nữ bị giết, 1 em bé bị quăng vào lửa (em bé này đã bò thoát được nhưng nửa người bị bỏng); 10 chiến sỹ đã anh dũng hy sinh, 02 đồng chí bị thương.

Sau trận đánh quyết liệt tuy địch bị thiệt hại và hoang mang nhưng chúng lại tăng cường đàn áp và khủng bố. Dân sợ du kích, bộ đội đánh mạnh sau đó rút đi chúng đến đàn áp, mặt khác bọn Việt gian phản động luôn chỉ điểm nhà Việt Minh và gia đình chứa chấp Việt Minh. Ba tháng đầu năm 1951, hoạt động của du kích Tiên Nội gặp khó khăn, ban đầu về hoạt động năm tình hình sau đó phải rút ra khỏi làng. Nhiều địa phương khác cũng khó khăn và bị địch khủng bố, 10 đồng chí Bí thư chi bộ, 21 đồng chí của lực lượng vũ trang đã hy sinh.

Cuối năm 1950 đầu năm 1951, bọn địch đánh giá đã bình định xong huyện Duy Tiên. Cũng lúc này Huyện uỷ và lực lượng vũ trang của huyện đã họp và nghiêm khắc kiểm điểm tìm ra sai lầm là: Đánh giặc trừ gian không đi đôi với việc xây dựng cơ sở chính trị ở từng làng xóm, đồng thời qua cuộc họp này Huyện uỷ cũng chỉ đạo du kích và lực lượng vũ trang ở các xã trở lại địa bàn, chấp nối gây lại cơ sở, tập hợp đảng viên và anh em du kích để tiếp tục đẩy mạnh cuộc kháng chiến.

Khi đã chiếm đóng được các vị trí trong huyện, bọn địch thường xuyên càn quét vào các làng xóm để nhằm tiêu diệt lực lượng của ta nhưng mặt khác chúng lại lập các đơn vị bảo hoàng, vệ sỹ và lập các ban tề vũ trang. Thôn Bút Đông, làng Bèo, Mang Sơn, Thân Nữ, Ngọc Thị là những nơi chúng lập tề sớm nhất. Tề vũ trang chúng trang bị vũ khí như súng trường, tiểu liên, lựu đạn, dao găm... lãnh đạo tề vũ trang là bọn phản động, tay sai đắc lực có nhiều nợ máu với nhân dân.

Tại thôn Bèo (Tiên Ngoại) giáp với thôn Ngô Xá là nơi lập tề đầu tiên, bọn phản động đội lốt cha cố đã lập lực lượng vũ

trang, huấn luyện bọn này thành lũ ác ôn. Bọn Bảo hoàng làng Bèo thường xuyên sang Ngô Thượng, Ngô Xá lùng sục cán bộ, đảng viên, đốt hết nhà cửa của 2 thôn; chúng đã bắt một số cán bộ, đảng viên treo lên cây bàng thôn Ngô Thượng bắn chết; chúng bắt một số cán bộ và trai tráng trong làng đứng thành hàng ngang và đưa phụ nữ thôn ra xếp hàng, lột trần quần áo. Linh mục Đinh Thành Chung (Ngô Đức Thanh) là phản động nằm vùng cầm đầu tổ chức liên hiệp xã, công khai chống lại kháng chiến. Chi bộ rút vào hoạt động bí mật, kiên quyết chống đầu hàng, đầu thú và kiên quyết không cho bọn cầu an, phản động lập tề. Song một vấn đề rất khó khăn đối với chi bộ là đấu tranh để giữ cơ sở và củng cố cơ sở rất phức tạp. Việc liên hệ với Huyện uỷ cũng bị gián đoạn, một số cán bộ khi địch khủng bố hoang mang dao động, một số lộ rõ tư tưởng cầu an, nhiều đảng viên chạy ra vùng tự do Xích Thổ (Gia Viễn – Ninh Bình) làm ăn sinh sống, một số đảng viên nằm im không hoạt động. Chi bộ từ chỗ 163 đảng viên lúc này chỉ còn 20 đảng viên (trong đó có 10 đồng chí tích cực). Để giải quyết khó khăn, Huyện uỷ Duy Tiên đã cử đồng chí Mạnh Thúc phái viên huyện đội Duy Tiên về xã Tiên Nội móc nối gây cơ sở cách mạng chống phá tề, trừ gian, chống gián điệp. Tiếp đó Huyện uỷ lại cử đồng chí Nguyễn Văn Căn quê ở Trác Văn về làm Bí thư chi bộ xã và lãnh đạo phong trào cách mạng.

Thực hiện sự chỉ đạo của Huyện uỷ, chi bộ xã Tiên Nội đã lập kế hoạch để hoạt động và chiến đấu trong lòng địch. Du kích đã chia nhỏ thành tổ 3 người cùng bộ đội huyện bám đất, bám làng, bí mật tổ chức hoạt động diệt ác phá tề xây dựng cơ sở kháng chiến. Sau trận đánh địch ở làng Đoài, ta thắng lợi nhưng cũng bị thiệt hại nhất là tài sản của dân, vì vậy một số hoang mang lại bị địch tuyên truyền kích động.

Các đồng chí đảng viên đã thực hiện đi sâu vào dân tuyên truyền kháng chiến, tuyên truyền thắng lợi của ta và vận động nhân dân chống lập tề, bảo vệ cơ sở cách mạng.

Tháng 3/1951, Huyện uỷ đã triệu tập họp với chi bộ của các xã và ra Nghị quyết chỉ đạo phải nhanh chóng củng cố được 3 vùng căn cứ du kích thì mới thắng được địch đó là: vùng đồng bằng chiêm trũng Tiên Xá, vùng đồng dân cư Tường Thụy - Văn Bút, vùng cạnh làng liên hoàn ven đê Đô Quan – Yên Từ... Lực lượng vũ trang phải làm chủ 3 vùng hoàn toàn. Tại những vùng này phải thực hiện:

- Phá tề, kết hợp với xây dựng cơ sở chính trị trong nhân dân... Phá những ban tề phản động gần bờ địch;

- Lực lượng vũ trang huyện và xã tổ chức đánh những toán địch tràn vào làng cướp bóc, bảo vệ tài sản của nhân dân;

- Theo dõi quy luật hoạt động của địch, tổ chức những trận địa trên đường giao thông;

- Mở rộng đường giao liên sang vùng tự do sông Hồng...

Về phía địch, chúng đưa 5 tên tay sai ra làm Chánh tổng, trong đó có xã Tiên Nội. Mặt khác, chúng tuyên truyền và thực hiện chia rẽ lương giáo để phá ta và thực hiện âm mưu “dùng người Việt trị người Việt”. Huyện uỷ lại phát động phong trào “lương giáo thi đua đoàn kết giết giặc lập công”.

Địch phát hiện ta hoạt động mạnh, chúng ngày đêm tích cực lùng sục, bắt bớ, phá phách. Để hạn chế hoạt động của địch và củng cố lực lượng của ta ở huyện đã thành lập đội “Thiết dũng” gồm những đội viên mưu trí gan dạ, thông

thạo địa hình có khả năng chiến đấu độc lập cao để cùng du kích thực hiện phá tề trừ gian và chống địch càn quét.

Mở đầu chiến dịch là trận phục kích đón đánh đoàn vận tải súng đạn, lương thực của địch từ Hoà Mạc đi Đông Văn. Du kích Tiên Nội, du kích Yên Bắc và bộ đội dã phục kích gài mìn diệt toàn xe lừa, ngựa cùng lính vận tải. Kết quả diệt 20 tên, bắt sống 7 tên thu 1 trung liên, 10 súng trường, 1 súng lục. Sau trận này một loạt xã trong huyện như Bạch Thượng, Hoàng Đạo Bắc, Châu Can cũng nổ súng và giành thắng lợi. Kết quả, chỉ trong vòng 1 tháng lực lượng các xã giải tán 37 ban tề thường, bắt 45 tên cầm đầu đưa đi cải tạo, vận động 325 người trở về với làng xóm.

Những tháng cuối năm 1951, tình hình trong huyện Duy Tiên nói chung và xã Tiên Nội nói riêng đã có nhiều thay đổi, du kích đã trở lại bám đất, bám dân để hoạt động, đồng chí Bí thư chi bộ, xã đội trưởng và trung đội vũ trang tập trung lại công khai ở ngay cùng dân để hoạt động và đẩy mạnh sản xuất. Uỷ ban hành chính kháng chiến xã đã làm việc và chỉ đạo hoạt động tại trụ sở. Khi ta mạnh thì bọn địch và bọn phản động không dám công khai, nhưng vẫn ngấm ngấm phá hoại, nhất là bọn tề nguỵ ở Bèo (Tiên Ngoại) và ở Hoàng Đông.

7 giờ sáng ngày 21/12/1951, một trung đội của địch ở bốt Diệp Sơn lợi đồng vào làng Bèo (Tiên Ngoại) để cùng tề vũ trang ở đấy thực hiện bao vây thôn Ngô Thượng (Tiên Nội) nhằm đánh úp lực lượng ta. Nhờ cảnh giác cao, lực lượng huyện và du kích Tiên Nội đã bố trí sẵn sàng chờ địch vào nổ súng. Địch bị bất ngờ bỏ chạy, ta thu được 1 súng trường, 2 lựu đạn. Đồng thời trung đội của huyện và du kích Tiên Nội,

Tiên Ngoại tiến sâu vào làng Bèo bao vây tế vũ trang. Đến 19 giờ, bọn chỉ huy tế xin đầu hàng ta thu toàn bộ vũ khí bắt gọn bọn đầu sỏ, giải tán ban tế.

Sau chiến thắng, địch ở nhiều địa phương, Huyện uỷ đã chỉ đạo thành lập 5 khu du kích để tạo địa bàn hoạt động lớn và chỉ đạo kháng chiến trong toàn huyện đó là: Châu Can - Bạch Hạ; Tiên Xá; Lam Cầu; Mộc Bắc - Mộc Nam; Chuyên Nội; Trác Văn - Châu Giang. Đồng thời khu du kích liên hoàn của Duy Tiên được nối liền với khu du kích Bắc Lý (Lý Nhân). Tình hình ở xã Tiên Nội hoàn toàn dưới sự kiểm soát và điều hành của cách mạng, chi bộ chỉ đạo đảng viên thực hiện cuộc vận động “Đấu tranh tự phê bình và phê bình” để nâng cao chất lượng đảng viên. Cuộc vận động này gắn liền với việc củng cố xây dựng cơ sở Đảng, chính quyền và các đoàn thể quần chúng, động viên toàn dân đẩy mạnh sản xuất, tăng gia ổn định đời sống. Đồng thời tu sửa lại giao thông hào, hầm, hố, mua sắm vũ khí. Thực hiện một lúc 2 nhiệm vụ của trên giao: vừa xây dựng lực lượng vũ trang, vừa xây dựng cơ sở, vừa tổ chức chiến đấu.

Trong thời gian chiến dịch hòa bình (18/11/1951 đến tháng 2/1952) Trung ương chủ trương là phải tổ chức đánh mạnh quân địch cả hai hướng: Mặt trận hoà bình và vùng địch hậu.

Ở Duy Tiên, ngoài lực lượng bộ đội của huyện còn được tinh chi viện về 2 đại đội là C60 và C25 để cùng phối hợp và tác chiến. ở Tiên Nội sau những trận đánh thắng địch ở đường 60, thắng địch tràn vào Ngô Thượng và được Huyện uỷ chỉ đạo xây dựng là khu du kích, chỉ trong một thời gian ngắn lực lượng du kích tập trung, lực lượng dân quân tự vệ có vũ

trang mạnh chưa từng thấy. Các lực lượng này được bộ đội phối hợp ngày đêm luyện tập các phương án đánh địch và cũng chưa lúc nào ở Tiên Nội khí thế lại lên mạnh và sôi nổi như lúc này. Nhân dân không lo sợ giặc vào khủng bố nữa, mỗi người dân Tiên Nội đều sẵn sàng ủng hộ du kích, bộ đội tiêu diệt giặc. Chi bộ Tiên Nội đã chỉ đạo toàn dân thực hiện chủ trương của liên khu uỷ III và của Tỉnh uỷ Hà Nam là: “chống càn là nhiệm vụ của toàn dân, không phải chỉ riêng của bộ đội và dân quân du kích, phải cương quyết chống càn, có kế hoạch cụ thể cho từng trường hợp⁽¹⁾.”

Căn cứ vào tình hình của địch hoạt động xung quanh địa bàn xã Tiên Nội, chi bộ đã xây dựng phương án và triển khai kế hoạch cho du kích tập trung phối hợp chiến đấu theo 3 phương án: Đánh địch hoạt động trên tuyến đường 60, tuyến đường 1A và địch càn vào địa bàn của xã.

Mở đầu cho đợt tiến công địch tại địa bàn huyện là trận đánh của du kích xã Tiên Nội lập thành tích chào mừng 6 năm ngày bầu cử Quốc hội Việt Nam dân chủ cộng hoà đầu tiên (06/01/1946 – 06/01/1952). Một tiểu đội du kích mạnh của xã Tiên Nội đã táo bạo bất ngờ đột nhập vào phố Đông Văn diệt tên ác ôn nguy hiểm Phạm Quang Trung sau đó lại được nhân dân báo tin một tốp 5 tên biệt kích từ Đông Văn vào thôn Sa Lao thăm dò lực lượng của ta, du kích Tiên Nội lại bố trí bao vây tóm gọn. Đây là trận (mở đầu thắng lợi cho chiến dịch, nó không chỉ có ý nghĩa cổ vũ du kích và nhân dân Tiên Nội mà còn báo hiệu sự lớn mạnh chung của lực lượng vũ trang Duy Tiên. Cũng trong thời gian này ngày 13/

(1) Theo Lịch sử Đảng bộ tỉnh Hà Nam trang 232

01/1952 du kích Đọi Sơn, ngày 15/01/1952 du kích Yên Nam, Trác Văn cũng phục kích và tiêu diệt nhiều địch.

Ngày 23/02/1952, địch thất bại ở chiến dịch Hoà Bình, chúng thu quân về đồng bằng Bắc Bộ và mở những đợt hành quân nhằm gây thanh thế và chiếm lại những nơi đã mất. Trên địa bàn Duy Tiên, chúng mở trận càn quy mô lớn từ ngày 9/3/1952 mang tên Âm-phi-bi, tiếp theo là trận Ăng-ti-lốp. Trận càn này có pháo binh, xe tăng, tàu chiến yểm trợ hòng tiêu diệt và phá huỷ khu du kích của ta. ở Tiên Nội có ngày chúng bắn vào xã tới 200 quả đạn đại bác làm chết nhiều người cùng một lúc như ở thôn Đoài

Đoài, Hoà Trung. Du kích Tiên Nội đã phối hợp với du kích các xã và bộ đội địa phương quyết tâm tiêu diệt địch.

Sau thắng lợi chống 2 trận càn Âmphi và Ăngtilốp đã thể hiện trình độ phối hợp và tác chiến giữa du kích và bộ đội đồng thời củng cố tinh thần của toàn dân quyết tâm chiến đấu bảo vệ quê hương. Cũng từ thắng lợi này, lực lượng chủ lực, du kích xã và lực lượng dân quân được trang bị thêm súng, đạn cướp được của địch và thừa thắng dùng súng đạn của địch tiêu diệt địch.

Hai bốt Hoà Mạc, Điep Sơn thời gian này không dám nống ra nữa và đã bị ta xiết chặt vòng vây. Bọn địch trong đồn thiếu lương thực, thực phẩm, đạn dược. Biết được âm mưu phá vây tiếp tế của địch ở Điep Sơn và Hoà Mạc, hơn 100 du kích Tiên Nội đã hiệp đồng với bộ đội huyện, tỉnh chọn khu vực thôn Sa Lao, thôn Đoài, thôn Vũ Xá, thôn Văn Xá (Yên Bắc) làm trận địa phục kích.

7 giờ ngày 21/7/1952, một tiểu đoàn địch do tên tiểu đoàn trưởng Tôn Thất Sùng chỉ huy chúng hành quân qua

thôn Đông Văn theo đường máng qua Sa Lao, Đoàn để đi về phía chợ Lương. Ta bí mật mai phục chờ cho tiểu đoàn địch lọt vào trận địa mới nổ súng tấn công. Trận đánh kéo dài gần 1 tiếng đồng hồ, ta đã xoá sổ tiểu đoàn địch: Bắt sống 180 tên, diệt 30 tên, làm bị thương 14 tên, thu 8 trung liên, 2 súng cối 6mm, 12 súng cối 81mm, 53 tiểu liên, 12 súng ngắn, 100 khẩu súng trường và nhiều quân trang, quân dụng khác. Ta hy sinh 2 chiến sỹ và 1 chiến sỹ bị thương.

Sau trận thua này bọn địch ở hai bốt Diệp Sơn và Hoà Mạc càng hoang mang và thiếu thốn. Địch tiếp tế bằng đường bộ ta tiêu diệt phải tiếp tế bằng đường không. Mỗi ngày 2 lần chúng thả lương thực và thực phẩm xuống đôn nhưng phần lớn ta cướp được. Cuối năm 1952, chúng phải rút khỏi 2 bốt này, số phản động còn lại phải nằm im không dám chống lại cách mạng.

Chỉ sau gần 1 năm từ chỗ du kích và lãnh đạo chi bộ Tiên Nội không có chỗ đứng chân để hoạt động. Thực hiện chủ trương của Huyện uỷ bám đất, bám dân kiên trì tuyên truyền vận động và lập kế hoạch củng cố lực lượng vũ trang như phối hợp với lực lượng du kích các xã bạn và được nhân dân Tiên Nội đùm bọc nuôi dưỡng bảo vệ. Lực lượng du kích và dân quân tự vệ lớn mạnh không ngừng. Sự chỉ đạo của chi bộ, của chính quyền đã quy tụ, tập hợp được đông đảo các tầng lớp nhân dân lương cũng như giáo đoàn kết một lòng đẩy mạnh sản xuất lấy tiền, lấy gạo ủng hộ cách mạng, vận động con cháu tham gia kháng chiến. Tiêu biểu như ông Đại ở họ đạo Hoà Trung đã động viên tất cả con trai nhập ngũ, từ hành động cách mạng này 160 thanh niên ở thôn Hoà Trung đã đăng ký đi bộ đội và vào du kích xã.

Thắng lợi trong việc chống càn bao vây tiêu diệt địch và chỉ đạo mọi hoạt động của nhân dân trong xã năm 1952, đã chứng tỏ sự lớn mạnh và trưởng thành của đội ngũ cán bộ, sự giác ngộ và tin tưởng vào sự lãnh đạo của Đảng đối với quần chúng nhân dân. Đây là thắng lợi có ý nghĩa chiến lược, mở ra điều kiện thuận lợi mới cho việc tiêu diệt hoàn toàn bọn xâm lược và bè lũ tay sai giải phóng hoàn toàn quê hương.

Trong 2 năm chiến đấu ác liệt với địch đã làm cho cục diện chiến trường có lợi cho ta. Địch tuy phản ứng quyết liệt nhưng nói chung lực lượng của chúng bị tiêu hao và lùi sâu vào thế phòng ngự, bị động, tinh thần của chúng sa sút. Bọn phản động không còn đủ sức làm chỗ dựa cho chúng.

Để cứu vãn tình thế, vào đầu năm 1953 địch lại liên tiếp mở các cuộc hành quân vào Hà Nam. ở Duy Tiên, chúng tăng cường càn quét và hòng lập vành đai trên các đường giao thông lớn: quốc lộ 1A và đường 60A. Từ kinh nghiệm chiến đấu trong 2 năm 1951 – 1952, chi bộ và chính quyền Tiên Nội đã chỉ đạo sát sao các lực lượng nắm chắc địch, theo dõi địch để tiêu diệt địch.

Huyện uỷ Duy Tiên đã chỉ đạo các xã phải phát triển mạnh chiến tranh du kích, liên tục tiến công địch, phá vỡ kế hoạch bình định có trọng điểm của chúng, tranh thủ giải phóng nhiều vùng đất đai của quê hương.

Được lực lượng vũ trang của huyện hỗ trợ du kích Tiên Nội đã mở đầu trận đánh của năm 1953 bằng trận tập kích đánh địch ở phố Đông Văn nằm trên quốc lộ 1A diệt 5 tên địch (trong đó có 1 tên đội 3 thuộc bớt Nhật Tựu) và đốt cháy 1 xe gíp của chúng. Khi địch phát hiện, 2 du kích rút lui lại bị chúng đuổi theo định bắt sống, lập tức 2 tổ hoả lực

do xã đội phó Lê Văn Vẽ và thôn đội trưởng Trần Thị Thanh nổ súng kịp thời quân địch phải lùi-trở lại, 2 du kích rút lui an toàn.

Đây là trận đánh táo bạo, bất ngờ của du kích Tiên Nội, tiêu diệt địch và bảo tồn lực lượng, điều đó chứng tỏ công tác trinh sát và chuẩn bị kỹ càng của du kích và lực lượng hỗ trợ, mặt khác du kích Tiên Nội lại tác chiến diệt địch ở địa bàn của xã bạn.

Bị đòn đánh bất ngờ làm địch vô cùng cay cú, 3 ngày sau chúng mở cuộc càn vào các thôn Văn Xá, Vũ Xá (Yên Bắc), Đoài, Nguyễn, Sa Lao (Tiên Nội), Bạch Xá (Hoàng Đông). Chúng chia làm 2 mũi, một mũi tiến theo đường 60 gồm 160 tên địch, khi đến cầu Giẽ bị lực lượng của xã Yên Bắc, Tiên Nội đánh trả quyết liệt tiêu diệt 30 tên, bắt sống 7 tên, ta thu 12 súng các loại, mũi thứ 2 chúng tiến qua thôn Đồng Văn vào Sa Lao du kích xã Tiên Nội nổ súng, chúng bị đánh bật trở lại đường 1A.

Đường 60 nối liền giữa đường thủy sông Hồng với quốc lộ 1A, trong thời gian này có tầm quan trọng đặc biệt. Lương thực, súng đạn được chuyên chở hàng ngày từ tả ngạn sông Hồng sang các vùng tự do tỉnh bạn ngày một nhiều, trên trục đường này không đêm nào vắng bóng các đội dân công vận tải qua lại. Xã Tiên Nội lại là điểm dừng chân của các đoàn dân công từ vùng địch ra vùng tự do và ngược lại. Chính vì thế mà địch ra sức giành giật với ta những điểm này để dễ kiểm soát và ngăn cản đường tiếp tế của hậu phương ra mặt trận.

Xã Tiên Nội là nơi chúng đã càn quét, trà đi soát lại dữ dội nhất, có tháng chúng càn tới 17 lần. Thôn Hoà Trung

trong xã có cả đồng bào lương và giáo, giặc đã dùng xe cóc, máy bay, đại bác bắn phá dã man, giết nhiều người dân thường. Mặt khác chúng đem về đây tiểu đoàn cơ động địa phương quân số 6 (6eBVN) làm nhiệm vụ tiêu diệt lực lượng của ta đang hoạt động. Chỉ 13 ngày đầu tháng 3/1953, chúng đã 6 lần càn quét vào các thôn của xã Hoàng Đông và Tiên Nội. Được sự chỉ đạo trực tiếp của Huyện uỷ, lực lượng vũ trang của huyện và du kích xã Tiên Nội, Hoàng Đông đã tập kích đánh địch vào đêm 30/3/1953 tại thôn An Nhân (Hoàng Đông) nơi địch đóng quân. Bị ta tập kích bất ngờ, tiểu đoàn 6eBVN của địch bị xoá sổ, ta tiêu diệt 135 tên, bắt sống 118 tên, thu 8 trung liên, đại liên; 94 súng trường, tiểu liên; 5 súng cối, đồng thời làm thất bại kế hoạch càn quét tiêu diệt của địch.

Để phối hợp với chiến trường chính trong chiến dịch Đông Xuân 1953 – 1954. Huyện uỷ Duy Tiên chủ trương đẩy mạnh tiến công quân sự, kìm giữ, giam chân địch và chi viện có hiệu quả cho mặt trận Miền Biên Phủ. Thời gian đầu năm 1954, vùng giải phóng của Duy Tiên đã được mở rộng, huyện đã chỉ đạo lực lượng vũ trang huyện phối hợp chặt chẽ với du kích xã đánh mạnh vào đường giao thông cả thủy và đường bộ, không cho chúng hoạt động, dồn chúng vào thế bị động, tiến tới ta giải phóng hoàn toàn quê hương. ở đường thủy sông Hồng từ tháng 4/1954, quân dân Chuyên Ngoại, Mộc Nam, Mộc Bắc đồng loạt đánh vào tàu địch có trận bắn chìm tới 4 ca nô. Trên đường giao thông 1A du kích các xã Lam Cầu, Tiên Tân, Tiên Nội, Hoàng Đông, Bạch Thượng vừa thực hiện phá đường gây khó khăn cho chúng vận chuyển và kết hợp tiêu diệt địch. Đoạn đường dài 16km từ cầu Giẽ đi

Phủ Lý ban ngày ta đã làm chủ, ngày nào cũng có xe vấp phải mìn của du kích.

Hướng vào chiến dịch Điện Biên Phủ từ đầu tháng 3 đến cuối tháng 4/1954 nhân dân Tiên Nội đã tổ chức 4 đợt đi dân công hoả tuyến với 4500 lượt người xung phong ghi tên. Về lương thực xã Tiên Nội đã huy động hơn 10 tấn thóc vào những tháng đầu năm 1954 để chuyển ra tiền tuyến. Dân công xã Tiên Nội, Tiên Ngoại, Yên Bắc, Trác Văn là lực lượng chính vận chuyển hàng hoá của huyện Duy Tiên và địa bàn của các xã này cũng được giao là chỗ đứng chân của các trạm giao liên ⁽¹⁾.

Cùng với đòn tiến công quân sự, phong trào đấu tranh chính trị, binh vận ở Tiên Nội cũng được chỉ đạo phối hợp. Các cụ trong hội mẹ chiến sỹ và hội viên Hội phụ nữ cứu quốc đã phân công các bà, các chị lên tận bốt Đồng Văn, Nhật Tựu và xuống bốt Cầu Sáo để đòi chồng con và vận động binh lính địch trở về với nhân dân. Tiêu biểu như cụ Nguyễn Thị Nghị (ở Hoà Trung) đã xuống bốt Cầu Sáo để tuyên truyền vận động được 2 lính Ngụy mang theo hai khẩu súng trở về, toàn xã thời gian này đã vận động được 12 lính ngụy mang theo 8 khẩu súng trường trở về quê hương.

Thực hiện Chủ trương của Huyện uỷ vừa tích cực đánh giặc vừa xây dựng lực lượng đánh giặc. Chi bộ xã Tiên Nội trong chiến đấu ác liệt vẫn chỉ đạo nhân dân tích cực đào hầm hào để tránh phi pháo và tận dụng mọi thời gian để sản xuất. Lực lượng dân quân thực hiện vừa sản xuất, vừa chiến đấu, giặc đến là đánh bảo vệ làng, giặc đi lại sản xuất

(1) Theo lịch sử Đảng bộ Duy Tiên giai đoạn 1930 – 1954, xuất bản năm 1996, trang 142

Công tác xây dựng Đảng được chi bộ quan tâm, đại bộ phận đảng viên đã tỏ rõ tinh thần chịu đựng gian khổ, bám đất bám dân: Trong những năm 1953 – 1954 địch bắn phá ác liệt, nhất là đầu năm 1954 nhưng việc sinh hoạt của chi bộ vẫn đảm bảo. Chi bộ đã triển khai tốt các chủ trương của Tỉnh uỷ tổ chức học tập “Tinh chất và nhiệm vụ của đảng viên”. Toàn bộ đảng viên trong chi bộ đã thực hiện kiểm điểm rút kinh nghiệm trong xây dựng và hoạt động, vì thế đảng viên của chi bộ luôn thông suốt quan điểm kháng chiến lâu dài và tự lực cánh sinh, tư tưởng quyết tâm của đảng viên được nâng cao, Tỉnh uỷ đã đánh giá giai đoạn này chi bộ xã Tiên Nội là một trong những chi bộ vươn lên rõ rệt ⁽¹⁾

Bị thua đau ở chiến trường Điện Biên Phủ và trên các địa bàn khác. Ngày 01/7/1954 bọn địch ở Nam Định, Phủ Lý bắt đầu rút chạy theo đường sông Hồng và đường 1A. Du kích xã Tiên Nội cùng bộ đội và du kích các xã gần đường 1A trong ngày 01/7/1954 đã gài 40 quả mìn gây thiệt hại cho địch.

Ngày 03/7/1954, từng đoàn xe của địch từ thị xã Phủ Lý rút về Hà Nội, khi đến Đông Văn bị mìn của du kích, 5 xe bị trúng mìn, những tên lính trong xe đều bị diệt. Tại phố Đông Văn, một tổ của bộ đội huyện và du kích xã Tiên Nội, Hoàng Đông đánh 1 xe chỉ huy làm 4 tên chết (trong đó có 1 tên chỉ huy) ta thu 3 tiểu liên và rút lui an toàn.

Đến 21 giờ ngày 03/7/1954, trên mảnh đất Duy Tiên không còn bóng giặc, quê hương hoàn toàn giải phóng. Đảng bộ Duy Tiên tiếp tục chỉ đạo các chi bộ tuyên truyền, cổ vũ thắng lợi vĩ đại của ta, đồng thời nhanh chóng khắc phục

(1) Theo Lịch sử Đảng bộ tỉnh Hà Nam, trang 234

hậu quả chiến tranh, ổn định tổ chức, ổn định đời sống nhân dân, đẩy mạnh sản xuất và các hoạt động xã hội.

Trong chín năm kháng chiến chống giặc ngoại xâm vô cùng gian khổ nhưng cũng rất tự hào. Mảnh đất kiên cường của xã Tiên Nội trong kháng chiến vừa là tiền tuyến, vừa là hậu phương. Nhân dân Tiên Nội dưới sự lãnh đạo của chi bộ Đảng, một lòng, một dạ quyết tâm theo Đảng. Thực hiện khẩu hiệu: Dân bám đất, Đảng bám dân, du kích đánh địch bám địch ở mọi nơi, mọi chỗ, bằng mọi thứ vũ khí từ thô sơ đến hiện đại, tổ chức đánh từ nhỏ đến lớn, đánh từ xa đến gần. Từ tổ chức chống càn quy mô đến diệt viện, đến đánh tập kích tiêu diệt hoàn toàn làm cho địch hoang mang lo sợ, lung lay về ý chí xâm lược, dẫn đến phá tan mọi âm mưu của chúng. Du kích xã Tiên Nội càng đánh càng mạnh. Sự phối hợp của các lực lượng xã Tiên Nội với bộ đội huyện, bộ đội tỉnh càng nhịp nhàng và có hiệu quả. Lãnh đạo của chi bộ Đảng ngày càng được đông đảo nhân dân yêu mến và ủng hộ. Nhân dân Tiên Nội lương cũng như giáo luôn đoàn kết xung quanh Đảng, mọi chủ trương chính sách của Đảng đều được dân tổ chức thực hiện. Đội ngũ của Đảng được dân che chở bảo vệ và không ngừng được phát triển.

Cuộc kháng chiến trường kỳ gian khổ suốt 9 năm của nhân dân Tiên Nội, đặc biệt là cuộc kháng chiến từ 1951 – 1954 thật ác liệt và gian khổ dưới sự lãnh đạo của Đảng đã giành được thắng lợi vẻ vang. Nhân dân xã Tiên Nội đã thực hiện khẩu hiệu “Tất cả cho tiền tuyến, tất cả cho thắng lợi”, không tiếc xương máu của cải để cho chiến thắng. Trong kháng chiến vĩ đại này, cán bộ và nhân dân Tiên Nội không thể quên được trong những lúc gian khổ, trong những lúc ác liệt các tấm gương tiêu biểu như: Đảng viên Phạm Văn Lạc